

Hanna Ojala

Vahingonkorvausoikeuden soveltaminen
Päijät-Hämeen käräjäoikeuden
ratkaisemissa törkeissä pahoinpitelyissä
vuonna 2014

Opinnäytetyö

Liiketalouden koulutusohjelma / Julkishallinto ja juridiikka

Joulukuu 2015

Tekijä	Tutkinto	Aika
Hanna Ojala	Oikeustradenomi	Joulukuu 2015
Opinnäytetyön nimi		54 sivua 1 liitesivua
Vahingonkorvausoikeuden soveltaminen Päijät-Hämeen käräjäoikeuden ratkaisemissa törkeissä pahoinpitelyissä vuonna 2014		
Toimeksiantaja		
Päijät-Hämeen käräjäoikeus		
Ohjaaja		
Lehtori Päivi Ollila		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön aihe on vahingonkorvausoikeuden soveltaminen Päijät-Hämeen käräjäoikeuden ratkaisemissa törkeissä pahoinpitelyistä vuonna 2014. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia, kuinka paljon Suomessa ja erityisesti Päijät-Hämeen käräjäoikeuden toimialueella tapahtuneista törkeistä pahoinpitelyistä saa vahingonkorvauksia ja millä perusteilla. Tavoitteena on myös tutkia Suomen vahingonkorvausjärjestelmää ja sitä, eroavatko asianomistajien ja käräjäoikeuden näkemykset toisistaan sekä onko kärjätuomarin vaikea arvioida vahingonkorvauksia.</p> <p>Opinnäytetyössä on käytetty lähteinä ajantasaista lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta, hallituksen esityksiä, oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusta, käräjäoikeuden tuomioita ja lainsoveltajien eli kärjätuomareiden haastatteluja. Opinnäytetyö on empiirinen tutkimus ja työssä on käytetty kvalitatiivisina tiedonkeruumenetelminä dokumentteja ja teemahaastatteluja.</p> <p>Opinnäytetyössä on tutkittu Päijät-Hämeen käräjäoikeuteen vuonna 2014 saapuneita haastehakemuksia törkeistä pahoinpitelyistä ja niistä annettuja tuomioita. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, etteivät asianomistajien ja käräjäoikeuden näkemykset vahingonkorvauksista eroa merkittävästi toisistaan. Lisäksi voidaan todeta, että korvaus kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta on yleisin ja korvaus ansionmenetyksestä hyvin harvinainen. Kärsimyskorvauksen saaminen edellyttää, että törkeä pahoinpitely on ollut erityisen loukkaava henkilökohtaista koskemattomuutta tai ihmisarvoa kohtaan.</p> <p>Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sekä vahingonkorvausten tasossa että vahingonkorvausjärjestelmässä on ongelmia. Kärjätuomareiden on helpointa arvioida vahinkoja, jotka perustuvat taloudelliseen vahinkoon kuten sairaanhoitokulut ja esinevahingot, ja vaikeinta on arvioida inhimillistä kärsimystä. Tuomitut vahingonkorvaukset perustuvat asianomistajan esittämään näyttöön ja kertomukseen, henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin, hallituksen esityksiin, korkeimman oikeuden ratkaisuihin sekä vahingonkorvauslakiin.</p>		
Asiasanat		
asianomistaja, vahingonkorvaus, yksityisoikeudellinen korvausvaatimus, vahingonkorvausoikeus		

Author	Degree	Time
Hanna Ojala	Bachelor of Business Administration	December 2015
Thesis Title		54 pages 1 pages of appendices
Applications of Tort Law in Serious Abuses Solved by Päijät-Häme District Court		
Commissioned by		
Päijät-Häme District Court		
Supervisor		
Päivi Ollila, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>The subject of my thesis was applications of tort law in serious abuse cases from the point of view of Päijät-Häme District Court. The primary objective of this thesis was to explore the level and basics of compensation in Finland and especially in Päijät-Häme. The objective of this thesis was also to explore the Finnish compensation system and to examine whether the claimants and the district court differ. The objective of this thesis was also to investigate the district court judge's difficulties in assessing compensations.</p> <p>The following data was used as a source in this thesis: up-to-date legislation, law literature, government bills, the research of National Research Institute of Legal Policy, the decrees of district courts, in addition to interviews of judges. The thesis is an empirical research and documents, in which interviews have been used as a qualitative method.</p> <p>13 cases from 2014 solved by the Päijät-Häme District Court have been the research objects of this thesis. In these cases, the views of plaintiffs and district court's do not differ notably from each other. In addition, it can be concluded that compensations for pain, ache and temporary inconveniences are the most common, and compensations for suffering are very rare. Compensations for suffering requires that the abuse has been particularly offensive to personal integrity and human dignity.</p> <p>In conclusion, there are problems in the areas of the quantity of compensations and the compensation system. Compensations based on economic damage, for example medical care expenses and damage to property, are the easiest for the judges to assess. For judges human suffering is the most problematic to assess. The sentenced damages are based on the plaintiff's evidence and report, recommendations of the Advisory Board on Personal Injury Matter's, government bills, decisions of the Supreme Court and the tort law.</p>		
Keywords		
plaintiff, compensation, claim in civil matters, tort law		

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
1.1	Opinnäytetyön taustaa	6
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusmenetelmät	6
2	ASIANOMISTAJA	7
2.1	Asianomistajan määritelmiä	8
2.2	Asianomistajan asema, oikeudet ja velvollisuudet	9
3	VAHINKOLAJIEN LUOKITTELU	10
3.1	Henkilövahingot	11
3.2	Esinevahingot	12
3.3	Varallisuusvahingot.....	12
4	HENKILÖ-, ESINE- JA VARALLISUUSVAHINGOJEN KORVATTAVUUS	13
4.1	Korvausten määräytymiseen liittyviä periaatteita	13
4.2	Korvattavat henkilövahingot.....	14
4.2.1	Sairaanhoitokustannukset ja muut kulut.....	14
4.2.2	Ansionmenetys.....	15
4.2.3	Kipu ja särky sekä muu tilapäinen haitta	16
4.2.4	Pysyvä haitta	17
4.2.5	Kärsimys	17
4.3	Korvattavat esinevahingot	19
4.4	Korvattavat puhtaat varallisuusvahingot	19
5	KORVATTAVAN VAHINGON MÄÄRÄ	20
6	KORVAUSVAATIMUSTEN KÄSITTELY RIKOSPROSESSIN ERI VAIHEISSA.....	21
6.1	Esitutkinta	21
6.2	Syyttäjä korvausvaatimuksen ajajana.....	22
6.3	Korvausvaatimusten käsittely käräjäoikeudessa	22
6.3.1	Korvausvaatimusten käsittely ennen pääkäsittelyä	23

6.3.2	Korvausvaatimusten käsittely pääkäsittelyssä	24
6.3.3	Korvausvaatimusten käsittely pääkäsittelyn jälkeen.....	25
7	OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TEKEMÄ TUTKIMUS RIKOSPROSESSISTA VÄKIVALTARIKOSTEN UHRIEN NÄKÖKULMASTA.....	25
8	VAHINGONKORVAUKSET KÄRÄJÄTUOMAREIDEN NÄKÖKULMASTA	27
9	PÄIJÄT-HÄMEEN KÄRÄJÄOIKEUTEEN VUONNA 2014 SAAPUNEET HAASTEHAKEKEMUKSET TÖRKEISTÄ PAHOINPITELYISTÄ JA NIISTÄ ANNETUT TUOMIOT VAHINGONKORVAUSTEN NÄKÖKULMASTA	30
9.1	Miesten keskinäinen väkivalta	31
9.2	Naisten keskinäinen väkivalta.....	35
9.3	Miesten ja naisten välinen väkivalta.....	37
9.3.1	Parisuhdeväkivalta	37
9.3.2	Muut	41
9.4	Perheen sisäinen väkivalta	43
10	TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI JA LUOTETTAVUUS	45
11	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
	LÄHTEET.....	52
	LIITTEET	
	Liite 1. Teemahaastattelun pohja käräjätuomareille	

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön taustaa

Suoritin oikeustradenomiopintoihin liittyvät työharjoitteluni Päijät-Hämeen käräjäoikeudessa. Olen kiinnostunut rikosoikeudesta ja etenkin henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Syventävän työharjoitteluni aikana näin useita vahingonkorvausvaatimuksia, jotka hämmensivät minua vaadittavien korvausten laadun ja määrien osalta. Minusta tuntui, etteivät kaikki asianomistajat tienneet, mitä ja kuinka paljon erilaisia korvauksia he voivat vaatia vastaajalta. Kyselin asiasta käräjäsihteereiltä ja he kertoivat, että vahingonkorvauksiin liittyvät asiat työllistävät heitä melko paljon. He joutuvat välillä pyytämään tarkennusta vaatimukseen, ja monet asianomistajat soittavat heille kysyäkseen neuvoa. Tämä johtuu heidän mukaansa siitä, että asianomistajille on usein epäselvää, kuinka yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset esitetään, miten niitä käsitellään käräjäoikeudessa ja miten niiden kanssa edetään oikeudenkäynnin jälkeen.

Oman käsitykseni mukaan asianomistajien epätietoisuus johtuu osittain ohjeistuksen puuttumisesta ja yleisestä tietämättömyydestä. Tietämättömyyteen vaikuttaa mielestäni se, että saamme lukea uutisista siitä, kuinka muualla maailmassa asianomistajille myönnetään jopa kymmenien tuhansien vahingonkorvauksia. Suomen vahingonkorvausten yleisestä tasosta rikosasioissa ei kuitenkaan puhuta. Mediassa ei käsitellä esimerkiksi pahoinpitelyiden vahingonkorvauksia, mikä palvelisi useita ihmisiä, vaan siellä kritisoidaan usein henkirikosten vahingonkorvauksien määrää ja sitä, kuinka osa asianomistajille kuuluvista korvauksista voi jäädä saamatta vastaajan varattomuuden takia. Henkirikokset ovat Suomessa huomattavasti vähäisempiä kuin esimerkiksi pahoinpitelyt.

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusmenetelmät

Päätutkimuskysymykseni on vastata siihen, kuinka paljon Suomessa ja erityisesti Päijät-Hämeen käräjäoikeuden toimialueella tapahtuneista törkeistä pahoinpitelyistä saa vahingonkorvauksia ja millä perusteilla. Aiheeni on rajattu Päijät-Hämeen käräjäoikeuteen vuonna 2014 saapuneisiin haastehakemuksiin törkeistä pahoinpitelyistä ja niistä annettuihin tuomioihin. Lisäksi haluan tutkia,

eroavatko asianomistajan ja käräjäoikeuden näkemykset toisistaan vahingonkorvausasioissa. Näitä tutkimuskysymyksiä varten selvitän myös, mitä vahingonkorvauksia Suomen lain mukaan voi vaatia ja milloin vaatimukset esitetään sekä mitä vahingonkorvauksille tapahtuu oikeudenkäynnin jälkeen. Haluan myös selvittää, onko tuomarin vaikea arvioida tuomittavien vahingonkorvausten määriä ja millä perusteella vahingonkorvauksia tuomitaan.

Käytän opinnäytetyössäni laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, sillä opinnäytetyöni perustuu oikeuskirjallisuuteen, ajantasaiseen lainsäädäntöön, oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimukseen, teemahaastatteluihin sekä Suomen ja etenkin Päijät-Hämeen käräjäoikeuden oikeuskäytäntöön. Käytän opinnäytetyössäni aineistona sekä primäärisiä että sekundäärisiä tiedonkeruumenetelmiä. Tutkin valmiita dokumentteja eli Päijät-Hämeen käräjäoikeuteen vuonna 2014 saapuneita haastehakemuksia törkeistä pahoinpitelyistä ja niistä annettuja tuomioita. Selvitän, onko asianomistajien vaatimusten ja tuomittujen vahingonkorvausten välillä eroja.

Haastattelumenetelmänä käytän teemahaastattelua, joka on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto. Uskon saavani teemojen avulla laajempia vastauksia kuin valmiin kyselylomakkeen avulla, sillä valmis lomake rajoittaisi mielestäni liikaa käräjätuomareiden vastauksia. Tekemieni haastattelujen tarkoituksena on siis saada käräjätuomarit itse kertomaan asiansa ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Haastattelun kahta valitsemani käräjätuomaria ja selvitän, onko heidän vaikea arvioida vahingonkorvausten määriä, ja jos on niin, mitkä ovat vaikeimpia tapauksia ja mikä tekee arvioinnista hankalaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 40,149.)

2 ASIANOMISTAJA

Suomen laki ei määrittele yleisesti, keitä henkilöitä on pidettävä rikosasioissa asianomistajina. Lain puutteellisuuden vuoksi asianomistajakäsitteestä on esitetty lukuisia erilaisia määritelmiä oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä. Määritelmät voidaan jakaa karkeasti kolmeen pääryhmään: aineellisoikeudellisiin ja prosessuaalisiin määritelmiin sekä niin sanottuihin sekamääritelmiin. (Jokela 2012, 17.)

2.1 Asianomistajan määritelmiä

Asianomistajana rikosoikeudessa on aineellisoikeudellisen asianomistajamääritelmän mukaan pidetty rikoksen kautta välittömästi loukatun tai vaarannetun oikeushyvän eli oikeudellisesti suojatun edun haltijaa. Tämän mukaan rikosasiassa on ensin selvitettävä, mitä oikeushyvää vastaan tapahtuneeksi väitetty rikos kohdistuu eli mikä on kyseisen rikoksen suojeluobjekti. Sen jälkeen on selvitettävä kyseisen oikeushyvän haltijat. Prosessioikeudessa eniten kannatusta on saanut Granfeltin 1920-luvulla esittämä määritelmä, jonka mukaan asianomistajana pidetään *1) rikoksen kautta ensi kädessä loukatun oikeushyvän haltijaa, 2) sitä, jolle välittömästi rikoksen kautta on syntynyt yksityinen oikeudellinen (yksityis- tai julkisoikeudellinen) vaade, sekä 3) sitä, jonka oikeuspiiriä tapahtunut poliitiarikkomus välittömästi vaarantaa* (Jokela 2012, 17). Granfeltin esittämä määritelmä eroaa olennaisesti rikosoikeudessa käytetystä määritelmästä siinä, että myös yksityisoikeudellinen vaade sellaisenaan voi perustaa asianomistajan määritelmän. (Jokela 2012, 17–18.)

Prosessuaalisen asianomistajamääritelmän mukaan asianomistajana pidetään henkilöä, jolla on oikeus vaatia tapahtuneen rikoksen johdosta rangaistusta. Pelkän prosessuaalisen määritelmän käyttö ei ole ollut oikeuskäytännössä suosittua, sillä pelkästään sen avulla on vaikea määrittää asianomistajia yksittäistapauksissa. (Jokela 2012, 18.)

Sekamääritelmien mukaan asianomistajana pidetään ensisijaisesti sellaista henkilöä, jonka oikeushyvää on rikoksella välittömästi loukattu tai vaarannettu. Samanaikaisesti pitäisi kuitenkin kiinnittää huomiota myös tarkoituksenmukaisuus- ja oikeudenmukaisuusnäkökohtiin sekä asianomistajan syyteoikeuden funktioihin erityisesti vaikeaselkoisissa tapauksissa. Syyteoikeuden funktioilla tarkoitetaan kontrollifunktiota eli sitä, että asianomistaja saa tilaisuuden valvoa syyttäjän toimintaa sekä hyvitysfunktiota eli sitä, että hän voi vaatia hyvitystä syytetyltä rikoksen johdosta. Oikeuden tulisi siten aina erikseen harkita, onko edellä mainitut näkökohdat huomioon ottaen järkevää antaa henkilölle oikeus esiintyä asianomistajana. (Virolainen & Pölönen 2004, 160–161.)

2.2 Asianomistajan asema, oikeudet ja velvollisuudet

Asianomistajat ja rikoksella aiheutetut vahingot selvitetään jo esitutkinnassa eikä esitutkintaa saa päättää, ennen kuin asianomistajat on selvitetty (Esitutkintalaki 22.7.2011/805 1. luku 2. §). Nykyisin esitutkinnassa on tiedusteltava, vaatiiko asianomistaja korvausta rikoksen aiheuttamasta vahingosta, minkä jälkeen syyttäjän on asianomistajan pyynnöstä *ajettava rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton* (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 3. luku 9. §). Tällöin asianomistajan ei tarvitse edes saapua oikeudenkäyntiin esittämään vaatimuksiaan. (Jokela 2012, 24.)

Suomen oikeusjärjestelmässä asianomistajan prosessuaaliset oikeudet ovat varsin laajat toisin kuin useissa muissa maissa. Tämän vuoksi asianomistajalla on merkittäviä oikeuksia ja velvollisuuksia rikosasioissa. Asianomistajan kannalta usein tärkein asia on oikeus vaatia rikoksen johdosta vahingonkorvausta tai esittää rikokseen perustuva muu yksityisoikeudellinen vaatimus. (Virrolainen & Pölönen 2004, 187–189.) Näitä käsitellään tarkemmin työn myöhemmissä luvuissa.

Rikosprosessiuudistuksen myötä asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta luovuttiin lähes kokonaan ja tilalle säädettiin toissijainen syyteoikeus (Jokela 2008, 74). Toissijainen syyteoikeus oikeuttaa asianomistajan nostamaan itse syytteen, *jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta taikka että se keskeytetään tai lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syytteen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty* (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1. luku 14. § 1. mom.). Toissijaisella syyteoikeudella turvataan asianomistajan oikeus saada aina halutesaan asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, oikeus saada vaatia hyvitystä hänelle aiheutetun rikoksen johdosta sekä sen avulla voidaan valvoa ja tarvittaessa korjata syyttäjien toimintaa yksityisten kansalaisten taholta (Jokela 2008, 238). Lisäksi asianomistajalla on myös *oikeus yhtyä syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen ja vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi. Asianomistaja voi hakea muutosta asiassa annettuun ratkaisuun siitä riippumatta, onko hän käyttänyt asiassa puhevaltaa* (Laki oikeudenkäynnistä rikos-

asioissa 1. luku 14. § 3. mom.). Asianomistajalla on myös oikeus ottaa ajaakseen syyttäjän tai toisen asianomistajan peruuttama syyte (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1. luku 15. § 1. mom.).

Asianomistajan asemasta seuraa myös joitakin rajoituksia ja velvoitteita. Asianomistajaa ei saa kuulla jutussa todistajana edes silloin, kun hän ei käytä asiassa puhevaltaa. (Jokela 2008, 75). Hänet voidaan kuitenkin velvoittaa saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi ja häntä voidaan kuulla asiassa todistelutarkoituksessa (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6. luku 7. § 1. mom. 5. kohta, 8. luku 1. §). Asianomistajan ei kuitenkaan tarvitse kertoa mitään eikä vastata hänelle esitettyihin kysymyksiin. (Jokela 2008, 75.)

Asianomistajan merkittävin velvollisuus lienee totuusvelvollisuus. Asianomistajan on pysyttävä totuudessa siltä osin kuin hän lausuu asiassa ja vastaa tehtyihin kysymyksiin (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6. luku 5. § 3. mom.). Asianomistajan antamat väärät tiedot voidaan tulkita rangaistavaksi perättöminä lausuntoina tuomioistuimessa (Rikoslaki 19.12.1889/39 15. luku 1. §) silloin, kun häntä on kuulusteltu totuusvakuutuksen nojalla siitä, mitä ja minkä verran hän on rikoksen johdosta kärsinyt vahinkoa (Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4 17. luku 61. § 3. mom.). Myös esitutkinnassa asianomistajalla on sanktioitu totuusvelvollisuus (Esitutkintalaki 7. luku 6. §; Rikoslaki 15. luku 2. §). (Jokela 2008, 75.)

3 VAHINKOLAJIEN LUOKITTELU

Vahinkojen korvattavuutta arvioitaessa lähtökohtana on niiden kategorisointi ja sen vaikutus vastuuseen. Korvausvelvollisuuden kannalta luokittelulla on keskeinen merkitys, sillä eri korvausjärjestelmät eivät aina johda kaikenlaisten vahinkojen korvaamisvelvollisuuteen. Vahinkolajien pääperusteena voidaan pitää vahingon ilmenemisestä joko henkilössä, esineessä tai varallisuusasemassa. Tästä seuraa vahingonkorvausoikeudellinen kolmijako henkilö-, esine- ja varallisuusvahinkoihin, joita käsitellään tässä työssä tarkemmin. Lisäksi jaottelua voidaan tehdä suoranaisiin ja epäsuoriin vahinkoihin, aineellisiin ja aineettomiin vahinkoihin sekä välittömiin ja välillisiin vahinkoihin. (Ståhlberg & Karhu 2013, 289–292; Virtanen 2011, 381.)

3.1 Henkilövahingot

Henkilövahinkoa ei ole määritelty vahingonkorvauslaissa, vaan sen tarkempi määrittely on jätetty oikeuskäytännön varaan kuten asianomistajakäsitteen määrittelykin. Henkilövahingossa on kyse ihmisen fyysisen tai psyykkisen terveydentilan haitallisesta muutoksesta, joka on lääketieteellisesti todettavissa. Henkilövahingot ovat yhteiskunnallisesti merkityksellisimpiä ja ongelmallisimpia, sillä niiden seuraukset ovat usein pitkäaikaisia ja taloudellisesti vaikeita. Ne usein myös heijastavat vaikutuksiaan vahingonkärsijän ympäristöön kuten esimerkiksi silloin, kun elatusvelvollinen menettää työkykynsä eikä saa enää ansiotuloa. Henkilövahinkoa koskevat vahingonkorvauslain 31.5.1974/412 säännökset ovat 5 luvun 1, 2, 2a-2d, 3, 4, 4b, 7 ja 8 §:ssä sekä välillisesti 4a §:n 2 momentissa. (Ståhlberg & Karhu 2013, 292–293; Virtanen 2011, 390.)

Vahingonkorvauslaissa henkilövahingot jaetaan vielä suoriin ja epäsuoriin vahinkoihin, aineellisiin ja aineettomiin vahinkoihin sekä välittömiin ja välillisiin vahinkoihin. Suoranaisella henkilövahingolla tarkoitetaan vahingon aiheuttamia kuluja. Niitä ovat esimerkiksi vahingonkorvauslain 5. luvun 2. §:ssä mainitut sairaanhoitokustannukset ja muut tarpeelliset kulut. Epäsuora henkilövahinko puolestaan aiheuttaa ansion menettämisen. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi silloin, kun asianomistaja ei vammautumisen johdosta pysty palaamaan aikaisempaan ammattiin vaan tarvitsee uudelleenkoulutuksen. Tällöin asianomistaja voi saada korvausta työtulojen menettämisestä siihen ajankohtaan saakka, jolloin hänellä arvion mukaan on uudelleenkoulutuksen jälkeen riittävästi aikaa hakeutua sellaiseen ansiotyöhön, johon hän vammaustaan huolimatta kykenee. (Ståhlberg & Karhu 2013, 294–295.)

Aineellisiksi vahingoiksi nimitetään niitä vahinkoja, joiden arvo on periaatteessa mahdollista arvioida varallisuusarvona objektiivisen mittapuun avulla. Aineellisia henkilövahinkoja ovat esimerkiksi edellä mainitut suoranaiset hoitokustannukset ja ansion menettäminen. Aineetonta vahinkoa ei voida esittää objektiivisen arviointiperusteen kautta. Aineettomina henkilövahinkoina vahingonkorvauslaissa mainitaan kipu, särky, muu tilapäinen haitta ja pysyvä haitta sekä kärsimys. (Ståhlberg & Karhu 2013, 294.)

Välittömästä henkilövahingosta puhutaan, kun henkilön terveydentila muuttuu vahinkotapahtuman seurauksena. Kun vahinko aiheutuu toiselle ruumiinvamman tai kuoleman seurauksena, kyseessä on välillinen henkilövahinko. Vahingonkorvauslain 5. luvun 3. §:ssä mainitaan välillisistä vahingoista hautaus- ja muut hautaamiseen liittyvät kustannukset ja 4. §:ssä mainitaan elatusta saaneen jääminen vaille tarpeellista elatusta. (Ståhlberg & Karhu 2013, 295.)

3.2 Esinevahingot

Esinevahinko on johonkin henkilön tai yhteisön omistamaan esineeseen kohdistunut oikeustilan loukkaus, jonka on aiheuttanut ulkopuolisen teko tai toiminta. Se ilmenee normaalitapauksessa esineen rikkoutumisena tai tuhoutumisena. Huomattavasti harvemmin se ilmenee esineen joutumisella pois käytöstä ilman esineen vaurioitumista. Esinevahinko voi kohdistua myös muuhun kuin fyysiseen esineeseen esimerkiksi vahinko, joka ilmenee tietojärjestelmien korjauskustannuksina. (Ståhlberg & Karhu 2013, 313–314.)

Luokittelua, jota käytettiin henkilövahinkojen osalta, voidaan soveltaa myös esinevahinkoihin. Esinevahingot voivat ilmetä joko suoranaisina korjauskustannuksina tai epäsuorana tulon menettämisenä. Aineellisiksi esinevahingoiksi nimitetään vahinkoja, jotka voidaan arvioida objektiivisin perustein rahana. Vahingosta voi aiheutua myös aineettomia seurauksia, kun esimerkiksi erityisen muistorikas esine tuhoutuu tai lemmikkieläin kuolee ja siitä aiheutuu kärsimyksen tunnetta. Aineettomia vahinkoja voivat olla myös esimerkiksi poikkeukselliset esineeseen liittyvät kulttuuri- ja luontoarvot. Välitön esinevahinko kohdistuu esineen omistajalle ja välillinen vahinko toiselle henkilölle. (Ståhlberg & Karhu 2013, 313–315.)

3.3 Varallisuusvahingot

Vahingosta voi seurata myös varallisuuden tai sen arvon vähentymistä, jolloin kyseessä on varallisuusvahinko. Varallisuusvahinko voi liittyä henkilö- tai esinevahinkoon, jolloin se korvataan henkilö- tai esinevahinkona. Tällaisia liitännäisiä vahinkoja ovat esimerkiksi erilaiset tulojen menetykset sekä hoito- tai korjauskustannukset. (Virtanen 2011, 470.) Kun vahinko ei ole yhteydessä

henkilö- tai esinevahinkoon, ja se on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, puhutaan niin sanotusta puhtaasta varallisuusvahingosta (Vahingonkorvauslaki 5. luku 1. §).

4 HENKILÖ-, ESINE- JA VARALLISUUSVAHINGOJEN KORVATTAVUUS

Korvattavia vahinkoja ovat vain ne, jotka joko vahingonkorvauslain tai muun lain perusteella on säädetty korvattavaksi. Tässä opinnäytetyössä keskitytään vain vahinkoa kärsineelle maksettaviin korvauksiin. Vahingonkärsijän on itse osoitettava, minkälaista vahinkoa ja miten paljon hän on kärsinyt. Lähtökohtaisesti asianomistajan on osoitettava konkreettisesti aiheutunut vahinko sekä se, mikä on tämän vahingon rahamääräinen merkitys hänelle (Virtanen 2011, 371). Korvausvelvollisuus koskee pääsääntöisesti vain sellaista niin sanottua välitöntä vahinkoa, joka on aiheutunut vahinkotapahtuman johdosta välittömästi loukkaantuneelle henkilölle itselleen. Tästä ensivahingosta kolmannelle henkilölle aiheutunut välillinen vahinko jää yleensä korvattavien vahinkojen ulkopuolelle. (Hallituksen esitys 167/2003.)

4.1 Korvausten määräytymiseen liittyviä periaatteita

Korvauksen laskemisen perusteena voidaan pitää täyden korvauksen periaatetta, sillä tämä periaate on ollut muun muassa vahingonkorvauslain lähtökohdana. Ståhlbergin ja Karhun (2013, 397) mukaan täyden korvauksen periaate voidaan määritellä seuraavasti: *Korvausta on suoritettava niin suuri määrä, että vahingonkärsijä korvauksen johdosta pääsee asemaan, jossa hän olisi, ellei vahinkotapahtumaa olisi sattunut.* Tämä asettaa korvausmäärälle sekä kaavamaisen ylärajan että kaavamaisen alarajan. Rikastumiskiellon mukaan korvaus ei saa ylittää ylärajaa niin, että vahingonkärsijä hyötyisi vahingontapahtumasta, eikä alittaa niin, ettei hän pääsisi siihen asemaan, jossa olisi, jos vahinkotapahtumaa ei olisi sattunut. (Ståhlberg & Karhu 2013, 397–398.)

Toinen merkittävä yleinen vahingonkorvausoikeudellinen periaate koskee korvattavan vahingon minimointia. Vahinkoa kärsineen on pyrittävä minimoimaan korvattavan vahingon määrä. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä,

että korvausvelvollisuus kattaa lähtökohtaisesti vain julkisen terveydenhuollon palvelujen käyttämisestä aiheutuvat kustannukset. Yksityisen terveydenhuollon lisäkustannukset voivat myös tulla korvatuiksi, jos voidaan osoittaa, että ne ovat hoidon kannalta perusteltuja tai ne johtavat vahingon määrän minimointiin. (Ståhlberg & Karhu 2013, 401–402.)

4.2 Korvattavat henkilövahingot

Vahingonkorvauslain 5. luvun 2. §:n mukaan *henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen*

- 1) *tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista;*
- 2) *ansionmenetyksestä;*
- 3) *kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta;*
- 4) *pysyvästä haitasta.*

Oikeus vahingonkorvauslain 5. luvun 2. §:n mukaiseen korvaukseen on sillä, jolle vamma, sairaus tai muu terveydellinen muutos on aiheutunut. Jos henkilövahingosta aiheutuu elatuksen menetystä, kustannuksia ja kärsimystä myös esimerkiksi vahingonkärsijän omaisille, korvausoikeus ei määräydy vahingonkorvauslain 5. luvun 2. §:n mukaan vaan niistä säädetään vahingonkorvauslain 5. luvun 2d, 3, 4a ja 4b §:ssä. (Hemmo 2005, 162–163.)

4.2.1 Sairaanhoitokustannukset ja muut kulut

Sairaanhoitokustannuksilla ja muilla kuluilla tarkoitetaan välittömästi henkilövahingosta aiheutuneita vamman hoitoon tai loukkaantuneen parantumiseen liittyviä kuluja. Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi lääke-, matka- ja sairaalahoittoon liittyvät kulut. Tuomittavien kustannusten korvauksen määrä arvioidaan täyden korvauksen periaatteen mukaisesti jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen, mutta korvausvelvollisuutta rajoittaa yleinen vahingonkorvausoikeudellinen periaate eli kulujen minimointi. Lähtökohtaisesti korvattavia kustannuksia ovat vahinkoa kärsineelle todellisuudessa aiheutuneet kustannukset esimerkiksi sairaalamaksut. (Hallituksen esitys 167/2003; Virtanen 2011, 397.)

Muilla kuluilla tarkoitetaan kustannuksia, jotka ovat aiheutuneet vahinkoa kärsineen perheenjäsenille ja muille hänelle läheisille henkilöille (Virtanen 2011, 401). Niiden korvattavuus riippuu siitä, ovatko ne syy-yhteydessä henkilövahinkoon (Hallituksen esitys 167/2003). Esimerkiksi tapauksessa KKO:1994:48 omaisten katsottiin auttaneen vakavasti loukkaantuneen henkilön parantumisesta. Heidän sairaalassa käynneistä aiheutuneet kustannukset voitiin rinnastaa sairaanhoitoon liittyviksi tarpeellisiksi kustannuksiksi. Tällöin vahingonaiheuttaja oli vastuussa omaisille koituneista kustannuksista. (Virtanen 2011, 402.)

4.2.2 Ansionmenetys

Vahingonkorvauslain 5. luvun 2 a §:n mukaan *ansionmenetyksestä määrätään korvaus ottamalla lähtökohdaksi arvio ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut. Tästä vähennetään ansiotulo, jonka vahinkoa kärsinyt vahinkotapahtumasta huolimatta on saanut tai olisi voinut saada taikka jonka hänen arvioidaan vastaisuudessa saavan ottaen huomioon hänen työkykynsä, koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, mahdollisuutensa uudelleen kouluttautumiseen, ikänsä, asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat muut seikat.*

Henkilövahingosta aiheutuneet työansion tai yrittäjätulon menetykset on siis korvattava. Käytännössä ansiomenetyksen korvaamisesta määrätään eri tavoin riippuen siitä, onko kysymys ennen korvauksen määräämishetkeä toteutuneen tai vasta tulevaisuudessa aiheutuvan ansionmenetyksen korvaamisesta. Toteutuneen ansionmenetyksen määrä on yleensä melko helposti todettavissa toisin kuin tulevaisuudessa aiheutuva ansionmenetys. Tulevaisuudessa aiheutuvan ansionmenetyksen määrää harkittaessa on tehtävä arvio vahinkoa kärsineen ansiokyvystä vastaisuudessa sekä siitä, miten vahinkoa kärsineen ansiotaso olisi kehittynyt, jos kyseistä vahinkoa ei olisi tapahtunut. (Hallituksen esitys 167/2003.)

Lisäksi ansionmenetyskorvauksen määräämistä ajatellessa on otettava huomioon erityinen ryhmä, jonka muodostavat *sellaiset lapsena vaikeasti vammautuneet henkilöt, jotka eivät koskaan kykene normaaliin ansiotyöhön ja joilla ei ennen vahinkotapahtumaa ole vielä ollut ammattisuunnitelmia* (Hallituksen esitys 167/2003). Vahingonkorvauslain 5. luvun 2 b § koskee alle 18-

vuotiaiden vaikeasti vammautuneiden ja sen vuoksi työkykynsä menettäneiden ansionmenetyskorvausta (Virtanen 2011, 414).

4.2.3 Kipu ja särky sekä muu tilapäinen haitta

Vahingonkorvauslain mukaan henkilövahinkoa kärsinyt voi saada korvausta myös kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta. Vahingonkorvauslain 5. luvun 2 c §:n 1. momentin mukaan *kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta määrätään korvaus ottamalla huomioon erityisesti henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, sen edellyttämän hoidon laatu ja kestoaika sekä haitan kesto aika.*

Hallituksen esityksen 167/2003 mukaan kivulla ja säryllä tarkoitetaan *fyysistä tai psyykkistä äkillistä tai jatkuvaa vamman aiheuttamaa epämiellyttävyyden tunnetta*. Kipu on katsottu hetkelliseksi ja vahinkotapahtumaan sidotuksi, kun taas säryllä tarkoitetaan vahingosta aiheutuvaa jatkuvampaa kiputilaa (Virtanen 2011, 431). Tilapäisenä haittana pidetään sellaisia vammoja, sairauksia tai muita terveydentilan häiriöitä, jotka ovat parantuneet korvauksen määräämishetkellä tai joiden odotetaan parantuvan. Vahingonkorvauslain esitöissä on katsottu, että tilapäinen haitta ilmenee usein kipuna ja särkynä. (Virtanen 2011, 432.)

Tuomioistuimet arvioivat kipua, särkyä ja tilapäistä haittaa henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositusten pohjalta. Suositusten lähtökohtana on lääketieteellinen arvio siitä, minkälaista kipua ja särkyä tietynlainen vamma voi aiheuttaa. Korvausta kivusta ja särystä määrättäessä voidaan ottaa huomioon myös vamman hoidosta aiheutuneet kiputilat, joita ovat esimerkiksi leikkauksista tai muista hoitotoimenpiteistä aiheutuva kipu. Jos vamman aiheuttamat kivut ja säryt pahenevat ilman ulkopuolista syytä, korvausta voidaan korottaa jälkikäteen. Tämä on kuitenkin melko harvinaista ja tulee kysymykseen lähinnä silloin, kun alkuperäinen arvio kivusta ja särystä on osoittautunut liian alhaiseksi. (Virtanen 2011, 433–434.)

4.2.4 Pysyvä haitta

Henkilövahingon kärsineellä on oikeus saada korvausta pysyvästä haitasta. Vahingonkorvauslain 5. luvun 2 c §:n 2. momentin mukaan *pysyvästä haitasta määrätään korvaus ottamalla huomioon henkilövahingon laatu ja vaikeusaste sekä vahinkoa kärsineen ikä. Korvausta korottavana tekijänä voidaan lisäksi ottaa huomioon henkilövahingosta vahinkoa kärsineelle aiheutunut elämänlaadun erityinen heikentyminen.*

Pysyvässä haitassa on kyse vauriosta, häiriöstä ja hankaluudesta, jotka henkilövahinko aiheuttaa. Se heikentää vahingonkärsijän elämänlaatua pysyvästi esimerkiksi alentamalla toimintakykyä. Pysyvän haitan korvaamisesta ei kuitenkaan saa sekoittaa pysyvän työkyvyttömyyden aiheuttamaan ansion tai tulon menetykseen. (Ståhlberg & Karhu 2013, 418.) Pysyvän haitan korvaamisessa on kyse aineettoman vahingon korvaamisesta eli *tarkoituksena on kompensoida niitä vahinkoja, joita vahingonkärsijälle aiheutuu epämiellyttävistä aistimuksista, ulkonäöllisistä menetyksistä ja normaalien elinmahdollisuuksien esytymisestä* (Ståhlberg & Karhu 2013, 418). Korvattavia pysyviä haittoja voivat olla esimerkiksi kasvoista selvästi erottuva arpi, jolloin puhutaan kosmeettisesta haitasta, tai jonkin ruumiinosan menetys. Vaikka jonkin ruumiinosan menetys voidaan korjata esimerkiksi proteeseilla, rekonstruktioilla tai muilla toimenpiteillä, se ei sulje pois vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen. (Virtanen 2011, 405–407.)

4.2.5 Kärsimys

Vahingonkorvauslain 5. luvun 6.§:n mukaan *oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä:*

- 1) jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu;*
- 2) jota on rangaistavaksi säädetyllä teolla syrjitty;*
- 3) jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu;*

4) jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1–3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus.

Hallituksen esityksen mukaan kärsimyksellä tarkoitetaan *henkistä kärsimystunnetta, jonka ei tarvitse muodostaa lääketieteellisesti todettavissa olevaa psyykkisen terveydentilan häiriötä* (Hallituksen esitys 167/2003). Kärsimyksen aiheutumisesta ei tarvita näyttöä, vaan pelkkä teon luonne riittää korvauksen perusteeksi. Kärsimyskorvauksen saaminen ei myöskään edellytä, että rikoksen uhrille olisi samalla rikoksella aiheutettu henkilövahingoksi luokiteltavaa vahinkoa. (Hallituksen esitys 167/2003.)

Oikeuskäytännössä vapauteen kohdistuvina rikoksina on pidetty rikoslain 25. luvussa rangaistavaksi säädettyjen vapauteen kohdistuvien rikosten ohella myös esimerkiksi seksuaalirikoksia, yksityiselämän loukkausta, murhan ja tappo yritystä, törkeää pahoinpitelyä ja törkeää petosta, johon sisältyy pakottaminen. Kaikki henkilöön kohdistuvat rikokset eivät kuitenkaan oikeuta kärsimyskorvaukseen. Hallituksen esityksessä mainitaan, että esimerkiksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan pahoinpitelyn uhrilla ei ole oikeutta saada korvausta kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 6. §:n nojalla. (Hallituksen esitys 167/2003.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2012:74 päädyttiin siihen, että B:llä oli oikeus korvaukseen kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 6. §:n 1. momentin 1. kohdan nojalla siitä huolimatta, että A tuomittiin perusmuotoisesta pahoinpitelystä. Tässä tapauksessa A oli lyönyt B:tä nyrkillä päähän ja vartaan useita kertoja, syöttänyt B:lle mäntysuopasaippuaa, suihkuttanut B:n päälle vettä ja pitänyt B:tä rinnoista kiinni. Korkein oikeus katsoi, että B:n kunniaan kohdistunut loukkaus oli ollut laadultaan ja kestoaltaan sellainen, että se oli objektiivisesti arvioiden ollut omiaan aiheuttamaan kärsimystä. Tähän arvioon Korkein oikeus päätyi sillä perusteella, että veden suihkuttaminen ja erityisesti mäntysuovan syöttäminen olivat merkinneet sellaista B:n alistamista, joka tyypillisesti aiheuttaa ja jonka voitiin arvioida tässäkin tapauksessa aiheuttaneen nöyryytyksen ja häpeän tunteena ilmennyttä kärsimystä. Korkein oikeus katsoi, ettei B:n henkilökohtaista koskemattomuutta ollut vahingonkor-

vauslain 5 luvun 6. §:n 1. momentin 3 kohdassa tarkoitettu tavoin taikka ihmisarvoa säännöksen 4 kohdassa tarkoitettu tavoin vakavasti loukattu. (Korkein oikeus 2012:74.)

4.3 Korvattavat esinevahingot

Vahingonkorvauslain 5. luvun 5 §:n mukaan *esinevahinkona on korvattava esineen korjauskustannukset ja vahingosta aiheutuneet muut kulut sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen.*

Esinevahinkokorvausta arvioitaessa on huomioitava, onko esine rikkoutunut korjauskelvottomaksi tai tuhoutunut, vai voidaanko esine vielä korjata. Yksinkertaisin tilanne on silloin, kun esine on uusi eikä se ole vielä menettänyt arvoaan. Tällöin tuhoutuneen esineen tilalle ostetaan uusi samanlainen esine. Usein tilanne on kuitenkin monimutkaisempi, jolloin esinevahingon korvausmäärä riippuu siitä, mitä periaatteita kulloisessakin tapauksessa sovelletaan. Valinta voidaan tehdä myyntiarvon, käyttöarvon, jälleenhankinta-arvon, päivänarvon tai tuottoarvon välillä. Korvausmäärä muodostuu usein useista eristä eli esimerkiksi esineen arvon lisäksi joudutaan korvaamaan muita kuluja taikka ansion tai tuoton menetystä. (Ståhlberg & Karhu 2013, 436–438.)

Siitä, kenellä on oikeus esineeseen kohdistuneen vahingon korvaukseen, ei säädetä laissa. Omistajalla on kokonaisvaltaisin ja välittömin esineeseen kohdistuva oikeus, jolloin hänellä on myös oikeus saada vahingonkorvauksia esinevahingon johdosta. Vahingonkorvauslain valmistelun lähtökohtana on ollut, että välillinen eli muulle kuin oikeudenhaltijalle aiheutunut vahinko korvataan vain poikkeustapauksissa. (Ståhlberg & Karhu 2013, 318–320.)

4.4 Korvattavat puhtaat varallisuusvahingot

Korvattavia vahinkoja ovat myös sellaiset taloudelliset vahingot, jotka eivät ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoihin, jos ne on aiheutettu julkista valtaa käyttäen tai rikoksella teolla taikka jos korvaamiseen on erittäin painavia syitä (Vahingonkorvauslaki 5. luku 1. §). Puhtaan varallisuusvahingon korvauksen kohteena on pelkästään taloudellinen asema, joka on huonontunut vahingon-

teon takia. Tällainen taloudellisen aseman huonontuminen on osoitettavissa vain rahamäärän avulla, joten kun vahingon tapahtumien kuten liikevaihdon väheneminen todistetaan, samalla tulee todistetuksi myös vahingon rahallinen suuruus. Korvausmäärä saadaan, kun arvioidaan, mikä taloudellinen tilanne olisi ollut ilman vahinkoa ja saadusta arvosta vähennetään se, mikä tilanne on vahingonteon johdosta. Tällaisen vahingon näyttäminen toteen voi olla hankalaa, jolloin tuomioistuin joutuu turvautumaan oikeudenkäymiskaaren 17. luvun 6. §:ssä mainittuun arvioon kohtuuden mukaan. (Ståhlberg & Karhu 2013, 447–449.)

5 KORVATTAVAN VAHINGON MÄÄRÄ

Virtanen (2011, 374) kertoo korvattavan vahingon olevan tavallisesti pitkälti tosiasiakysymys. Tämä tarkoittaa sitä, että vahinkoa kärsineen on osoitettava, minkälaista vahinkoa ja miten paljon hän on kärsinyt. Mitään taulukkokorvauksia ei yleensä ole, jolloin korvauksen määrä jää tuomioistuimen arvioitavaksi. (Virtanen 2011, 374.) Tuomioistuin ei kuitenkaan saa tuomita *muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut* (Oikeudenkäymiskaari 24. luku 3. § 1. mom.) eikä myöskään vähempää kuin vastaaja on myöntänyt tai hyväksynyt. Tuomioistuin käyttää usein esimerkiksi kivun ja säryn sekä pysyvän haitan ja vian arvioinnissa hyväksi valtioneuvoston asettaman liikennevahinkolautakunnan laatimia taulukoita tai henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan laatimia suosituksia, jotka molemmat perustuvat lääketieteelliseen arviointiin. (Virtanen 2011, 374–375.)

Vahingonmäärän arviointi saattaa loppujen lopuksi pelkistyä Virtasen (2011, 375) mukaan näyttökysymykseksi, sillä vahingot ovat aina yksilöllisiä, esimerkiksi pääkaupunkiseudulla vahinko on usein suurempi, sillä korjauskustannukset ovat suuremmat kuin muualla. Korvausta on arvioitava jokaisessa tapauksessa erikseen. Vahingonkärsineen on siis toteennäytettävä ja esitettävä jonkinlainen selvitys, miten suuresta vahingosta on rahamääräisesti kyse. Virtanen (2011, 376) kertoo, että kaikella esitetyllä näytöllä voi olla jokin merkitys tuomioistuimen ratkaisuun. Oikeudenkäymiskaaren 17. luvun 6. §:n mukaan tuomioistuin voi arvioida vahingon kohtuuden mukaan, jos vahingonmäärästä ei ole saatavissa näyttöä tai se on vaikeasti esitettävissä. Tämän takia vahingonkärsineen ei aina tarvitse esittää täydellistä näyttöä vahingosta, mutta se

ei kuitenkaan oikeuta häntä jättämään näyttöä kokonaan esittämättä. Jos vastaaja kiistää asianomistajan osoittaman korvausmäärän, näyttötaakka siirtyy paljolti kiistäjälle. (Virtanen 2011, 375–376.)

6 KORVAUSVAATIMUSTEN KÄSITTELY RIKOSPROSESSIN ERI VAIHEISSA

Asianomistajan kannalta usein tärkein asia on oikeus vaatia rikoksen johdosta vahingonkorvausta tai esittää rikokseen perustuva muu yksityisoikeudellinen vaatimus. Muita yksityisoikeudellisia vaatimuksia rikosprosessissa voivat olla esimerkiksi esineen palauttamista, loukatun olotilan ennalleen palauttamista eli ennallistamista sekä oikeustoimen pätemättömäksi toteamista koskevat vaatimukset. (Jokela 2012, 328.)

Vahingonkorvausvaatimukset ja muut yksityisoikeudelliset vaatimukset voidaan esittää rikosprosessin yhteydessä tai erillisellä siviilikanteella, mutta käytännössä ne käsitellään usein rikosasian syytteen kanssa samassa oikeudenkäynnissä. Tätä kutsutaan adheesio- eli liitännäisperiaatteeksi, jolloin se rikosprosessiin sovellettuna merkitsee siis sitä, että syyteasian yhteydessä voidaan esittää myös kaikki muut rikolliseen tekoon perustuvat tai siitä johtuvat vaatimukset. Myös muukin kuin asianomistaja voi esittää rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen, esimerkiksi vakuutusyhtiö voi vaatia rikosasian vastaajan velvoittamista korvaamaan sille sen asianomistajalle maksetun korvauksen. (Jokela 2012, 329–330, 333.)

6.1 Esitutkinta

Esitutkintaviranomaisen on tarpeen vaatiessa ilmoitettava asianomistajalle joko ilmoituksen vastaanottovaiheessa tai kuulustelussa, että tällä on oikeus esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Vaatimukset selvitetään esitutkinnassa, mikäli asianomistaja on ilmoittanut haluavansa, että syyttäjä ajaa hänen vaatimuksiaan. Esitutkinnassa on selvittävä, mitä ja minkälaista vahinkoa asianomistajalle on aiheutunut rikoksesta. Vahinkojen selvittämisen jälkeen syyttäjä ratkaisee, ottaako hän asianomistajan vaatimukset ajettavakseen. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005, 214–215.)

Mikäli asianomistaja haluaa, että syyttäjä ajaa hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan, hän voi esittää siitä pyynnön kirjallisesti tai suullisesti esitutkin-
nassa. Asianomistaja voi myös ilmoittaa itse ajavansa vaatimustaan. Kummassa-
kin tapauksessa asiasta tehdään merkintä asianomistajan kuulustelupöytäkir-
jaan tai pöytäkirjan merkintäosaan. (Helminen ym. 2005, 214.)

6.2 Syyttäjä korvausvaatimuksen ajajana

*Asianomistajan pyynnöstä syyttäjän on vireille panemansa syyteasian yhtey-
dessä ajettava rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaa-
timusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista
haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jos syyttäjä ei ota ajaakseen
asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, hänen on ilmoitettava siitä
asianomistajalle noudattaen, mitä 1 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään.*
(Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 3. luku 9. § 1. mom.).

Asianomistajan on esitettävä vaatimusten ajamista koskeva *pyyntö esitutkin-
nassa tai syyttäjälle. Samalla hänen on ilmoitettava seikat, joihin vaatimus pe-
rustuu* (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 3. luku 9. § 2. mom.). Vaikka
laissa puhutaan vain asianomistajan vaatimuksen ajamisesta, tarkoitetaan sii-
nä myös niitä tahoja, joille asianomistajan oikeus on siirtynyt. Tällaisia tahoja
ovat esimerkiksi kuolin- tai konkurssipesät. Vaatimus ei saa olla *ilmeisen pe-
rusteeton*. Ilmeisen perusteettomuus on usein syynä siihen, miksi asianomis-
tajan korvausvaatimusten selvittäminen jää asianomistajan syyttäjälle teke-
mästä pyynnöstä huolimatta käräjäoikeuden tehtäväksi. Jos syyttäjä ei ota
vaatimusta ajaakseen pyynnöstä huolimatta, asianomistaja voi ottaa yhteyttä
valtakunnansyyttäjänvirastoon ja pyytää, että valtakunnansyyttäjä määräisi
paikallissyyttäjän ajamaan hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan. (Jokela
2012, 342–344.)

6.3 Korvausvaatimusten käsittely käräjäoikeudessa

Korvausvaatimusten käsittelyn merkittävin vaihe lienee niiden käsittely käräjä-
oikeudessa. Asianomistajan on pystyttävä toteennäyttämään kärsimänsä va-
hinko mahdollisimman hyvin, jotta tuomioistuimen ei tarvitse arvioida kärsittyä

vahinkoa ja asianomistaja saisi täyden korvauksen periaatteen mukaisen korvauksen. Tuomioistuimen antamasta tai julistamasta tuomiosta selviää, mikä osa tai määrä asianomistajan korvausvaatimuksista määrätään maksettavaksi. Tuomiota asianomistaja tarvitsee hänelle maksettavien korvausten perimiseen. (Virtanen 2011, 375–376.)

6.3.1 Korvausvaatimusten käsittely ennen pääkäsittelyä

Syyttäjän ajama asianomistajan korvausvaatimus tulee vireille tuomioistuimessa syyttäjän toimittamalla haastehakemuksella, josta ilmenevät asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset. Kun syyttäjä päättää ajaa asianomistajan korvausvaatimuksia, tuomioistuin ei enää tiedustele niitä asianomistajalta itseltään. Asianomistajaa ei myöskään kutsuta pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, ellei siihen ole muita syitä kuten asianomistajan rangaistusvaatimus, jota syyttäjä ei aja. Tuomioistuin voi kuitenkin ilmoittaa asianomistajalle kirjeitse pääkäsittelyn ajankohdan. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013; Jokela 2012, 348–349.)

Jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa halukkuutensa ajaa itse korvausvaatimuksiaan tai syyttäjä ei ota niitä ajettavakseen, käräjäoikeus tiedustelelee asianomistajalta kirjallisesti tämän mahdollisia korvausvaatimuksia. Kirjallisen vaatimuksen toimittamispyyntö annetaan asianomistajalle tiedoksi todisteellisesti, jotta lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa 3. luvun 10. § 1. momentin mukainen uhka vaatimuksen tutkimatta jättämisestä olisi voimassa. Todisteellisia tiedoksiantotapoja ovat tiedoksianto postitse saantitodistusta vastaan tai vastaanottotodistusta käyttäen taikka haastemiehen toimittama tiedoksianto. Tuomioistuin voi myös käyttää puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa esimerkiksi sähköpostia kehottaakseen asianomistajaa toimittamaan vaatimuksensa. Myös asianomistaja saa toimittaa puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa käyttäen vaatimuksensa tuomioistuimeen. (Jokela 2008, 271–273.)

Kirjallisen vaatimuksen toimittamispyynnössä asianomistajalle on asetettu jokin määräpäivä, johon mennessä vaatimuksen tulee olla tuomioistuimella. Haaste vastaajalle annetaan usein vasta kirjallisen vaatimuksen saavuttua tuomioistuimeen. Tämän menettelyn avulla tuomioistuin voi valmistautua

myös vaatimusten osalta pääkäsittelyyn. Asianomistajan korvausvaatimukset lähetetään tiedoksi myös vastaajalle haasteen yhteydessä, jolloin vastaaja voi valmistautua vastaamaan asianomistajan vaatimuksiin. (Jokela 2008, 273.)

6.3.2 Korvausvaatimusten käsittely pääkäsittelyssä

Kun syyttäjä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia, hän esittää pääkäsittelyssä vaatimukset ja ne seikat, jotka asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa tai syyttäjälle vaatimuksensa perusteeksi. Vaikka syyttäjä ei vastaa siviilivaatimuksen menestymisestä, hänen on kuitenkin pyrittävä toimimaan niin, ettei asianomistajan vaatimusta hylätä aiheettomasti. Syyttäjällä on myös oikeus esittää muuta kuin asianomistajan ilmoittamaa näyttöä. Syyttäjän ajaessa asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia, asianomistajan ei tarvitse erikseen esittää pyyntöä muutoksen hakemisesta syyttäjälle. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013.)

Laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6. luvun 7 §:ssä määritellään pääkäsittelyn etenemisjärjestys. Asianomistaja itse tai hänen avustajansa esittävät omat vaatimuksensa lyhyin perusteluin syyttäjän jälkeen. Vastaaja kertoo oman kantansa vaatimuksiin, jonka jälkeen syyttäjä ja asianomistaja perustelevat tarkasti omat näkemyksensä asiasta. Todistelu otetaan vastaan vastaajan lausuman jälkeen. Lopuksi asianosaiset esittävät omat loppulausuntonsa sekä käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja seuraamuksista. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6. luku 7. §.)

Asianomistajan korvausvaatimukset voidaan tutkia asiassa esitetyn selvityksen pohjalta, jos hän jää pois pääkäsittelystä asianmukaisesta kutsusta huolimatta. Asianomistaja voi tietyin edellytyksin esittää ilman haastetta vastaajaa vastaan rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Tämän kaltainen menettely edellyttää tuomioistuimen suostumusta. Asianomistaja voi vielä pääkäsittelyssäkin esittää vaatimuksia, jos tuomioistuin suostuu siihen, eikä vaatimusten esittäminen vaaranna pääkäsittelyä. (Jokela 2012, 349–350.)

6.3.3 Korvausvaatimusten käsittely pääkäsittelyn jälkeen

Alioikeuden tuomioon ja tuomittuihin korvauksiin voi hakea muutosta ylemmältä oikeusasteelta. Asianosaisen, joka haluaa hakea muutosta ratkaisuun, on ilmoitettava tyytymättömyyttä *viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä päivästä, jona käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin* (Oikeudenkäymiskaari 25. luku 5. §). Tämän lisäksi hänen on tehtävä valitus määräajassa, joka on *30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin* (Oikeudenkäymiskaari 25. luku 12. §). Myöhässä saapunutta valitusta ei tutkita. Jos tuomiosta ei ilmoiteta tyytymättömyyttä, se tulee lainvoimaiseksi tyytymättömyyden ilmoittamisen määräajan jälkeen. Jos tyytymättömyyttä on ilmoitettu, mutta valitusta ei ole siitä huolimatta tehty, tuomio tulee lainvoimaiseksi valitusajan (30 päivän) kuluttua. Hovioikeuden tuomio puolestaan tulee lainvoimaiseksi, kun tuomion antamisesta on kulunut 60 päivää, eikä kukaan ole hakenut valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Ylimmän oikeusasteen tuomio on heti lainvoimainen. (Jokela 2008, 653.)

Lainvoimaisesta tuomiosta lähetetään asianomistajalle oikeaksi todistettu jäljennös, jonka avulla hän voi periä vastaajalta korvauksia. Asianomistaja voi sopia maksujärjestelyistä rikoksentekijän kanssa tai antaa perimisen ulosottomiehen hoidettavaksi. Korvausten saaminen kuitenkin edellyttää asianomistajan omaa aktiivisuutta eikä esimerkiksi tuomioistuin hoida perimistä asianomistajan puolesta. Jos rikoksentekijä osoittautuu varattomaksi, eikä häneltä saada perittyä kaikkia asianomistajalle kuuluvia korvauksia, asianomistaja voi hakea korvausta Valtiokonttorilta. Valtio korvaa joitakin rikoksella aiheutettuja vahinkoja, ja korvaukset perustuvat rikosvahinkolakiin. Pääasiassa korvattavia vahinkoja ovat henkilövahingot ja kärsimys. Korvausta on haettava kolmen vuoden kuluessa annetusta lainvoimaisesta tuomiosta. (Oikeus.fi.)

7 OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TEKEMÄ TUTKIMUS RIKOSPROSESSISTA VÄKIVALTARIKOSTEN UHRIEN NÄKÖKULMASTA

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemässä kyselyssä vuonna 2014 selvitettiin väkivaltarikosten uhrien tyytyväisyyttä rikosprosessiin. Kyselylomake lähetettiin lievän pahoinpitelyn, pahoinpitelyn, törkeän pahoinpitelyn (Rikoslaki 21. luku 5–7 §) tai henkirikoksen yrityksen (Rikoslaki 21. luku 1–3 §) kohteiksi

joutuneille henkilöille vuoden 2007 kirjattujen rikosilmoitusten perusteella. Kyselylomake lähetettiin 2 518 henkilölle, joista 711 henkilöä vastasi, jolloin vastausprosentiksi muodostui 28. Vastanneista miehiä oli noin 60 prosenttia ja naisia 40 prosenttia. Kyselyyn osallistuneet olivat 19–90-vuotiaita. (Kainulainen & Saarikkomäki 2014, 28–29.) Tässä opinnäytetyössä käsitellään Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta vain vastanneiden tyytyväisyys vahingonkorvauksiin.

Tutkimuksessa selvitettiin, kuinka tyytyväisiä rikoksen uhrin olivat vahingonkorvausvaatimusten käsittelemiseen rikosprosessissa. Reilu neljäkymmentä prosenttia vastanneista oli melko tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä saamaansa tietoon siitä, mistä vahingoista voi hakea korvausta sekä siitä, miten korvausta haetaan. Vastaavasti lähes neljäkymmentä prosenttia kertoi olevansa melko tyytymättömiä tai erittäin tyytymättömiä saamaansa tietoon. Vahingonkorvausten euromääräistä tasoa ja saamiseen liittyviä kysymyksiä tutkittaessa selvisi, että tyytymättömiä oli selvästi enemmän kuin tyytyväisiä. 46 prosenttia oli tyytymättömiä vahingonkorvausten euromäärään, kun taas tyytyväisiä oli 32 prosenttia. Kun vastaajilta kysyttiin palautetta vahingonkorvausten maksamisen nopeudesta, tyytymättömien osuus nousi yli puoleen (53 %). Tyytyväisiä oli vain 26 prosenttia vastanneista. (Kainulainen & Saarikkomäki 2014, 65.)

Kyselyssä tiedusteltiin myös, olivatko asianomistajat onnistuneet saamaan korvauksen rikoksen aiheuttamista vahingoista rikoksentekijältä. Vain noin joka viides (18 %) kertoi saaneensa rikoksentekijältä täyden korvauksen, kun taas ilman korvausta oli jäänyt 53 prosenttia vastaajista. 13 prosenttia kertoi saaneensa osittaisen korvauksen. Käsittely oli kesken yhdeksällä prosentilla vastaajista ja kahdeksan prosenttia vastasi, ettei osaa sanoa. Kainulainen ja Saarikkomäki kertovat, että kyselyssä ilmeni, etteivät kaikki rikoksen uhrin tiedneet siitä, että heidän olisi itse pitänyt olla aktiivisia korvausten perimisessä rikoksentekijältä. (Kainulainen & Saarikkomäki 2014, 66.) Tutkimuksessa selvisi myös, että monet rikoksen uhrin pitivät vahingonkorvausjärjestelmää monimutkaisena. He olisivat tarvinneet enemmän tietoa prosessin aikana, ja osa vastanneista arveli, etteivät he olleet osanneet vaatia korvausta kaikista kokemistaan vahingoista. Asianomistajille oli myös jäänyt epäselväksi vallitseva korvausten taso. (Kainulainen & Saarikkomäki 2014, 63.)

8 VAHINGONKORVAUKSET KÄRÄJÄTUOMAREIDEN NÄKÖKULMASTA

Haastattelin erikseen kahta Päijät-Hämeen käräjäoikeuden rikososastolla työskentelevää käräjätuomaria A:ta ja B:tä. Kysyin heiltä ensimmäiseksi, millaisia korvausvaatimuksia asianomistajat yleensä esittävät eri vahinkolajeista. Molemmat käräjätuomarit olivat samaa mieltä siitä, että henkilövahingoista yleisimmin vaadittuja ovat kipu, särky ja tilapäinen haitta. Sen jälkeen tulevat kosmeettinen haitta ja pysyvä haitta. Käräjätuomari A mainitsi myös toiminnallisen haitan, joka usein sisältyy kipuun ja särkyyn, ja käräjätuomari B mainitsi traumaperäisen häiriön, joka liittyy tilapäiseen haittaan. Käräjätuomari B kuitenkin lisäsi, että vaatimukset traumaperäisestä haitasta ovat harvinaisia. Esinevahingoista korvausvaatimukset vereentyneistä vaatteista ovat molempien käräjätuomareiden mielestä yleisimpiä. Vereentyneiden vaatteiden jälkeen silmälaseja rikkoontuu seuraavaksi eniten. Varallisuusvahingot ovat sekä käräjätuomari A:n että käräjätuomari B:n mielestä melko harvinaisia. Käräjätuomari B kertoi, että asianomistajan tulee ensiksi hakea korvauksia kansaneläkelaitokselta. Jos asianomistaja ei saa sieltä korvauksia, hän voi vaatia niitä vastaajalta. Käräjätuomari B myös lisäsi, että hänen kokemuksensa ja käsityksensä mukaan monet asianomistajat, jotka vaativat varallisuusvahingoista korvauksia, ovat yrittäjiä. (Käräjätuomari A ja B, 2015.)

Halusin myös tietää, onko tuomarin vaikea arvioida vahingonkorvausten määriä, ja mihin heidän arvionsa perustuvat. Molemmat käräjätuomarit totesivat, että helppointa on arvioida sellaisia vahinkoja, joista asianomistajalla on esittää kuitti. Tällaisia vahinkoja ovat esimerkiksi sairaanhoitokulut, matkat sairaalaan ja esinevahingot. Käräjätuomari A mainitsi seuraavaksi helppoiten arvioitavaksi vahingoksi kivun, säryn ja tilapäisen haitan. Käräjätuomari B puolestaan mainitsi varallisuusvahingon ja sen jälkeen vahinkojen kokonaisarvioinnin, kun vammoja on useita. Molemmat käräjätuomarit olivat sitä mieltä, että inhimillistä kärsimystä on vaikein arvioida. (Käräjätuomari A ja B, 2015.)

Käräjätuomari A kertoi luottavansa henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin arvioidessaan vahingonkorvausten määriä. Käräjätuomari B kertoi ensisijaiseksi lähteeksensä korkeimman oikeuden ratkaisut ja piti henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia ohjeellisina neuvoina. Molemmat käräjätuomarit totesivat, että pysyvää toiminnallista ja kosmeettista haittaa on vaikea ja usein myös mahdoton arvioida oikeudenkäynnissä, sillä pahoinpite-

lystä ei yleensä ole kulunut yhtä vuotta. Käräjätuomari A kertoi, että pysyvää haittaa voidaan arvioida vuoden päästä tapahtuneesta. Ennen sitä sen arvioiminen ei kannata asianomistajan kannalta. Käräjätuomari A lisäsi, että asianomistajat haluavat kuitenkin usein käsitellä pysyvän kosmeettisen haitan oikeudenkäynnin yhteydessä, sillä he eivät halua jatkaa asian käsittelyä riita-asiana. Tällöin vastapuolet pääsevät yleensä hyvin lähelle toistensa näkemyksiä korvauksen määrästä. Käräjätuomari B lisäsi myös, että pysyvä haitta sisältyy monessa vakavassa vammassa henkilövahinkoasian neuvottelukunnan suosituksiin, jolloin sitä ei käsitellä erikseen, vaan se sisältyy kivun, säryn ja tilapäisen haitan korvauksiin. (Käräjätuomari A ja B, 2015.)

Käräjätuomari A ja B kertoivat molemmat, että korvausten määrään vaikuttavat myös lääkärinlausunnot ja asianomistajan oma kertomus kärsimästään vahingosta. Käräjätuomari A lisäsi, että lääkärinlausunnosta selviävät asianomistajan kuvaus tapahtuneesta, lääketieteen ammattilaisen käsitys vamman laadusta ja sen aiheuttamasta vahingosta sekä siitä täsmäävätkö vammat asianomistajan kertomukseen. Käräjätuomari A totesi, että lääkärinlausunnon ja asianomistajan kertomuksen avulla vammoista ja niiden haitoista saadaan konkreettinen käsitys, jotka hän sitten sovittaa henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin. Esinevahinkojen määrän arviointiin vaikuttavat kuitit ja asianomistajan oma kertomus. Molemmat käräjätuomarit korostivat, että asianomistajan on puhuttava totta, kun hän esimerkiksi vaatii korvauksia vahingoista, eikä tuomioistuimella ole intressejä kyseenalaistaa asianomistajan kertomusta. (Käräjätuomari A ja B, 2015.)

Selvitin myös käräjätuomareiden käsityksiä siitä, eroavatko asianomistajan vaatimukset tuomioistuimen näkemyksistä, ja mistä mahdolliset erot johtuvat. Molemmat kertoivat, että asianomistajien vaatimukset ovat pääasiassa hyvin realistisia. Erot johtuvat kummankin käräjätuomarin mielestä siitä, onko asianomistajalla avustajaa vai ei. Molemmat perustelivat näkemystään sillä, että avustaja osaa perustella ja selvittää vahingot paremmin kuin asianomistaja yksin. Vaatimukset ovat selkeitä ja perustuvat usein myös henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin, jolloin näkemykset käräjätuomarin kanssa eivät eroa suuresti, ja käräjätuomarin on helppo arvioida vahinkoa, kun tietää, mihin vaatimus perustuu. Käräjätuomari A totesi toivovansa, että avustaja tulisi pakolliseksi vakavammissa rikoksissa. Hän lisäsi myös, että se helpottaisi käräjätuomarin työtä. Käräjätuomari B kertoi, että vahingot, jotka ovat euro-

määräisesti mitattavissa kuten sairaalamaksut, eivät yleensä aiheuta erimielisyyksiä vastapuolten välillä, joten vastaaja usein myöntää tällaiset vahingot sellaisenaan. Korvaukset kärsimyksestä sekä vammoista ja niiden oheis- ja seurannaisvammoista puolestaan aiheuttavat riitaa. Tällöin kärjätuomarin arviointi ratkaisee. Kärjätuomari B korosti vielä, että vahinkoja arvioidessaan tuomarin täytyy olla tarkkana, ettei asianomistaja pääse parempaan asemaan kuin oli ennen vahingon tapahtumista ja ettei tämä myöskään joudu huonompaan asemaan kuin missä oli ennen vahinkoa. (Kärjätuomari A ja B, 2015.)

Kysyin kärjätuomareilta vielä, mitä mieltä he ovat vahingonkorvausten tasosta Suomessa. Kärjätuomari A vastasi, ettei hänen tarvitse työnsä kannalta kyseenalaistaa korvausten tasoa. Hän totesi, että koko vahingonkorvausprosessi *on kaadettu asianomistajan niskaan*. Kärjätuomari A lisäsi, että hänen mielestään vahingonkorvausten taso ei ole ongelma, vaan ongelma on siinä, ettei rikospuolella ole samanlaista järjestelmää kuin ajoneuvojen kohdalla. Tällä hän tarkoitti sitä, että ajoneuvoissa on pakollinen liikennevakuutus, joka korvaa yliajetun vahingot. Jos toista puolestaan lyö lekalla päähän, korvaukset peritään lyöjältä, eikä ole varmaa, saako lyöty koskaan kaikkia korvauksia. Kärjätuomari A totesi, että valtion pitäisi maksaa asianomistajan vahingonkorvaukset, jotka perittäisiin sitten vastaajalta. Tällöin asianomistaja saisi aina korvaukset vastaajan taloudellisesta tilanteesta huolimatta. (Kärjätuomari A, 2015.)

Kärjätuomari B oli puolestaan sitä mieltä, että vahingonkorvausten taso on liian matala erityisesti pysyvän haitan ja henkisen kärsimyksen osalta. Hän lisäsi vielä, ettei rahakaan korvaa kaikkia vahinkoja. Kärjätuomari B pohti, että korvausten taso on kuitenkin sen verran kohtuullinen, että vastaaja joutuu pitkän ajan maksamaan korvauksia, joten vastaaja ei ehkä uusi rikostaan. Sitten hän kuitenkin lisäsi, että valtiokonttori joutuu usein maksumieheksi, kun vastaaja osoittautuu varattomaksi. (Kärjätuomari B, 2015.)

9 PÄIJÄT-HÄMEEN KÄRÄJÄOIKEUTEEN VUONNA 2014 SAAPUNEET HAASTEHAKEMUKSET TÖRKEISTÄ PAHOINPITELYISTÄ JA NIISTÄ ANNETUT TUOMIOT VAHINGONKORVAUSTEN NÄKÖKULMASTA

Törkeä pahoinpitely on henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos. Rikoslain 21. luvun 6. §:n mukaan törkeä pahoinpitely on kyseessä silloin, jos pahoinpitelyssä

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai

3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Päijät-Hämeen käräjäoikeuteen saapui 20 haastehakemusta vuonna 2014, joissa vaadittiin rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä. Näistä 20 jutusta tutkin 13:a, sillä kuudessa jutussa vastaaja tuomittiin perusmuotoisesta pahoinpitelystä ja yhdessä hätävarjelunliioittelusta. Vain yhdessä törkeässä pahoinpitelyssä asianomistajalla ei ollut yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia. (Sakari tietojärjestelmä 2015.)

Haastehakemuksia ja tuomioita lukiessani tutkin samalla pahoinpitelyitä yhdistäviä tekijöitä. Lähes kaikissa oli käytetty terä- tai lyömäasetta, joten juttujen jakaminen niiden mukaan ei ollut mielestäni järkevää, sillä pelkkään nyrkkitappeluun ei olisi jäänyt kuin muutama juttu. Alaluvuista olisi myös tullut todella pitkiä. Päädyin siis jaottelemaan tutkittavat törkeät pahoinpitelyt miesten ja naisten keskinäiseen väkivaltaan, miesten ja naisten väliseen väkivaltaan, jonka jaoin vielä parisuhdeväkivaltaan ja muihin, sekä perheen sisäiseen väkivaltaan. Ajattelin, että lukijan on kyseisen jaon avulla mielekästä seurata pahoinpitelyiden käsittelyä.

9.1 Miesten keskinäinen väkivalta

Miesten välisiä törkeitä pahoinpitelyitä ratkaistiin viisi kappaletta Päijät-Hämeen käräjäoikeudessa. Kaikissa jutuissa asianomistajalla oli yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia ja vain yhdessä pahoinpitelyssä ei oltu käytetty veistä tai muuta toisen henkilön vahingoittamiseen soveltuvaa esinettä. Ensimmäisessä miesten välisessä pahoinpitelyssä A oli kuristanut B:tä kurkusta yksityisasunnossa ja tämän jälkeen lyönyt sohvalla istunutta B:tä kääntöveitsellä useita kertoja osuen B:n jalkoihin. Pahoinpitelystä aiheutui B:lle pistohaavoja reiteen, vasemman polven yläpuolelle noin kolmen senttimetrin mittainen viiltohaava, oikeaan polvitaipeseen noin 1,5 senttimetrin mittainen viiltohaava sekä oikean nilkan yläpuolelle noin 3–4 senttimetrin mittainen viiltohaava. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/40.)

B vaati A:lta korvausta kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 1500 euroa, kosmeettisesta haitasta 1500 euroa, kärsimyksestä 2000 euroa, vereentyneistä vaatteista 50 euroa sekä kuristamisesta aiheutuneesta tilapäisestä haitasta 150 euroa eli yhteensä 5200 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. B:n vaatimus kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta sekä kosmeettisesta haitasta perustui muun muassa henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen siististä haavasta, josta neuvottelukunta suosittelee korvaukseksi 300–800 euroa. Korvausten suurus perustui haavojen lukumäärään. B:n kärsimyskorvaus perustui henkilövahinkoasian neuvottelukunnan suositusten 101 §:ään muun ruumiillisen koskemattomuuden vakavaan loukkaamiseen, josta suositeltu korvaus on 700–3500 euroa. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2011, 2, 39; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/40.)

Käräjäoikeus katsoi, että A oli velvollinen korvaamaan rikoksella B:lle aiheuttamansa vahingot. A myönsi korvausvaatimukset oikeaksi. Käräjäoikeus katsoi vaadittujen määrien olevan esitetty näyttö huomioon ottaen kohtuullisina. Käräjäoikeus tuomitsi A:n maksamaan B:lle korvauksina kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 1500 euroa, kuristamisesta aiheutuneesta tilapäisestä haitasta 150 euroa, kosmeettisesta haitasta 1500 euroa, kärsimyksestä 2000 euroa sekä vereentyneistä vaatteista 50 euroa eli yhteensä 5200 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/40.)

Toinen juttu R 14/276 oli yhdistetty juttuun R 13/1621. Yksi syytekohdista koski törkeää pahoinpitelyä, jossa A oli yksityisessä asunnossa kaatanut B:n lattialle ja lyönyt tätä nyrkillä kasvoihin. Kun B oli istunut sohvalla, A oli lyönyt tätä useita kertoja pesäpallomailalla päähän ja ylävartaloon. B oli suojannut päänsä käsillään, joten osa A:n lyönneistä oli osunut B:tä käteen. Kun B oli yrittänyt paeta asunnosta, A oli kaatanut B:n lattialle ja painanut polvellaan maassa maannutta B:tä kurkusta ja tämän jälkeen vielä lyönyt sohvalla istunutta B:tä pesäpallomailalla jalkoihin. Pahoinpitelystä aiheutui B:lle haava otsaan sekä useita kuhmuja otsan ja ohimon alueelle, mustelmaa ja verenpurkaumaa kasvoihin, oikeaan kyynärpäähän, oikeaan pohkeeseen ja sääreen sekä oikean käden kämmenen luun murtuma. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 13/1621.)

B:n yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset olivat kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta 1700 euroa, kärsimyksestä 2000 euroa, käyttökelvottomiksi menneistä vaatteista 234 euroa, sairaanhoitokuluista 145,20 euroa sekä matkakuluista 60,65 euroa eli yhteensä 4139,85 euroa laillisine viivästyskorkeineen rikoksen tekopäivästä lukien. A myönsi kaikki vaatimukset oikeiksi, ja käräjäoikeus velvoitti A:n maksamaan B:lle korvaukset vaaditun mukaisina. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 13/1621.)

Kolmannessa jutussa A ja B olivat yhdessä lyöneet C:tä muutamia kertoja nyrkillä päähän sanallisen riidan päätteeksi, minkä takia C oli kaatunut maahan. A ja B olivat jatkaneet maassa makaavan C:n pahoinpitelyä potkimalla tätä useita kertoja niin, että osa potkuista oli osunut C:tä päähän. Pahoinpitelyn seurauksena C:lle aiheutui kivun lisäksi tajunnan menetystä, vasempaan ohimoon ja poskipäähän voimakasta turvotusta, vasempaan silmäkulmaan ja alaluomeen mustelmaa, oikeaan silmäkulmaan turvotusta, oikean ylähampaan lohkeaminen tyvestään, oikean alakulmahampaan sisäreunaan särö, vasempaan rystyseen ihorikko, vasempaan peukaloon nivelsidevamma ja oikeaan kylkeen 15–20 senttimetrin pituiset kaarevat rinnakkaiset naarmut. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/838.)

C vaati A:ta ja B:tä korvaamaan hänelle yhteisvastuullisesti juurihoidosta, puudutuksesta, paikasta ja röntgenistä 3 x 65 euroa eli yhteensä 195 euroa, etuhampaan kruunusta 40 euroa, kolmesta muusta hampaasta 3 x 65 euroa eli yhteensä 195 euroa, puudutuksesta, paikasta ja päivystysmaksuista 4 x

27,50 euroa eli yhteensä 82,50 euroa, väliaikaisesta paikasta ja särkylääkkeistä 20 euroa, 16 bussimaksusta röntgeniin 40 euroa, kivusta ja särystä 200 euroa sekä peukalon ja olkapään pysyvistä haitasta 200 euroa eli yhteensä 1000 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/838.)

A myönsi C:n korvausvaatimukset perusteeltaan ja määrältään oikeiksi muutoin paitsi pysyvän haitan osalta. B kiisti C:n korvausvaatimukset perusteeltaan ja määrältään. Käräjäoikeus piti C:n vaatimaa 600 euron korvausta vammojensa hoidosta kohtuullisina samoin kuin hänen 200 euron vaatimustaan kivusta ja särystä. Käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi C:n vaatimuksen pysyvästä haitasta, sillä sille ei esitetty lääkärinlausuntoa tai muuta selvitystä. A ja B velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan juurihoidosta, puudutuksesta, paikasta ja röntgenistä 3 x 65 euroa eli yhteensä 195 euroa, etuhampaan kruunusta 40 euroa, kolmesta muusta hampaasta 3 x 65 euroa eli yhteensä 195 euroa, puudutuksesta, paikasta ja päivystysmaksuista 4 x 27,50 euroa eli yhteensä 82,50 euroa, väliaikaisesta paikasta ja särkylääkkeistä 20 euroa, 16 bussimaksusta röntgeniin 40 euroa sekä kivusta ja särystä 200 euroa eli yhteensä 800 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/838.)

Neljännessä jutussa A oli huitonut B:tä kohti yli 30 senttimetrin pituisella kaksipuolisella terällä varustetulla veitsellä, joka oli osunut B:tä leuan vasemmalle puolelle. B:n leukaan aiheutui ompeleita vaatinut haava. B vaati A:lta korvauksia pysyvästä haitasta 2500 euroa sekä kivusta ja särystä 250 euroa eli yhteensä 2750 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. A myönsi B:n vaatimuksen kivusta ja särystä oikeaksi, mutta kiisti pysyvän haitan korvausvaatimuksen ennenaikaisena. Käräjäoikeus hylkäsi B:n vaatiman korvauksen pysyvästä haitasta, sillä vamman pysyvyyttä oli vielä mahdotonta arvioida. B sai kivusta ja särystä 250 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/855.)

Viidennessä miesten välisessä pahoinpitelyssä rikoksessa käytetyt esineet jäivät tunnistamatta. A oli alkanut käymään pystypainia C:n kanssa ja oli tässä yhteydessä lyönyt C:tä useita kertoja nyrkillä kasvojen, niskan ja takaraivon seutuun. Ainakin yhdessä C:n takaraivon seutuun osuneessa iskussa A oli käyttänyt apunaan nyrkkirautaa tai jotakin muuta teräväreunaista tunnistamat-

ta jäänyttä astalaa. B puolestaan oli osallistunut meneillään olleeseen A:n aloittamaan C:hen kohdistuneeseen pahoinpitelyyn menemällä tappelutilanteeseen mukaan ja lyömällä puukolla tai jollakin muualla tunnistamatta jääneellä astalolla C:tä ainakin kerran vasemmalle puolelle alaselkään. Pahoinpitelystä aiheutui C:lle kuhmu päähän, takaraivoon noin viiden senttimetrin pituinen runsaasti verta vuotanut ihonalaiskudokseen ulottunut viiltotyyppinen haava sekä vasemmalle puolelle alaselkään suoliluuharjanteen yläpuolelle noin kolmen senttimetrin poikkimittainen ihon läpäissyt ja syvyysuunnassa sormen pituinen haava, josta lähti kaksi haavakanavaa, toinen kohti napaa, joka ulottui lihaskerroksen sisään ja toinen kohti jalkoja ja lantion seutua. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1660.)

C vaati A:ta ja B:tä korvaamaan hänelle yhteisvastuullisesti kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 800 euroa, joka perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen siististä haavasta. Lisäksi hän vaati A:ta ja B:tä korvaamaan hänelle kirurgianhoitomaksusta 65,20 euroa, sairaankuljetuksen omavastuuosuudesta 14,25 euroa, lääkekuluista 25,97 euroa, ansionmenetyksestä ajalta 8.9.–23.9.2013 yhteensä 11 päivää á 8 h á 43,55 euroa eli yhteensä 3832,40 euroa – pääkäsittelyssä esitettiin lopullinen ansionmenetyksestä vaaditun korvauksen määrä 2000 euroa sekä piloille vereentyneestä T-paidasta, villapaidasta, alushousuista ja farmarihousuista yhteensä 80 euroa eli yhteensä 4817,82 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1660.)

A kiisti C:n korvausvaatimukset perusteeltaan, mutta myönsi vaadituista määristä kirurgianhoitomaksun, sairaankuljetuksen omavastuuosuuden ja lääkekulut. Kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta A myönsi nyrkillä kasvoihin kohdistuneesta iskusta 200 euroa. A katsoi, että koska C on yrittäjä, hän ei voinut vaatia korvattavaksi koko liikevaihtoa. A myönsi vaaditusta määrästä puolet. B kiisti niin ikään C:n korvausvaatimukset perusteeltaan, mutta myönsi ne määriltään muutoin paitsi paljoksui ansionmenetyksestä vaadittua määrää. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1660.)

Käräjäoikeus katsoi, että A:n lyömät nyrkiniskut pään alueelle toteuttivat perustunnusmerkistön mukaisen pahoinpitelyn. A:n rikoksesta aiheutui C:lle kipua ja särkyä, mitä nyrkiniskut tyypillisesti aiheuttavat. Käräjäoikeus katsoi, että kohtuullinen ja oikeudenmukainen korvaus tältä osin oli 300 euroa. Rikok-

sesta oli myös voinut aiheutua lääkekuluja. A:n rikoksesta ei kuitenkaan aiheutunut kirurgian hoitomaksua, sairaankuljetuksen tarvetta, ansionmenetystä eikä vaatteiden vereentymistä. Näiltä osin korvausvaatimus hylättiin perusteetomana A:n osalta. B:n korvausvelvollisuuden peruste näytettiin toteen. Riidatonta oli C:n työkyvyttömyys ajalla 8.9.–23.9.2013. C:llä oli todistustaakka ansionmenetyksestä, ja hän antoi vain varsin pidättyväisiä lausumia asiasta. Näiden perusteella käräjäoikeus arvioi, että C:n ansionmenetys oli puolet alun perin vaaditusta määrästä eli 1916,20 euroa. Kivusta ja särystä tuomittu korvaus oli yhteisvastuullinen A:lle ja B:lle 300 euroon asti ja lääkekuluista tuomittu korvaus kokonaan. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1660.)

B velvoitettiin korvaamaan C:lle kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 500 euroa, kirurgianhoitomaksusta 65,20 euroa, sairaankuljetuksen omavastuuosuudesta 14,25 euroa, ansionmenetyksestä ajalta 8.9.–23.9.2013 yhteensä 1916,20 euroa sekä piloille vereentyneestä T-paidasta, villapaidasta, alushousuista ja farmarihousuista yhteensä 80 euroa eli yhteensä 2575,65 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. A ja B velvoitettiin korvaamaan C:lle yhteisvastuullisesti kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 300 euroa sekä lääkekuluista 25,97 euroa eli yhteensä 325,97 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus 14/1660.)

9.2 Naisten keskinäinen väkivalta

Tutkimistani jutuista vain yksi koski naisten välistä törkeää pahoinpitelyä, joka minusta oli erityisen raaka. Tässä pahoinpitelyssä A oli lyönyt yhtäjaksoisesti B:tä useita kertoja puisella pesäpallomailalla pään alueelle ja käsiin, joilla B oli suojannut lyöntien aikana päätään. B oli istunut lyöntien ajan sohvalla ja A oli seissyt hänen edessään. A oli jatkanut väkivaltaa pitämällä B:tä käsistä kiinni sekä viiltämällä ja pistämällä B:tä kokoontaitettavalla kahvallisella mattoveitsellä kasvoihin ja lapaluun alueelle. Pesäpallomailan lyönneistä aiheutui B:lle vertavuotava haava takaraivon alueelle, oikean kyynärluun keskiosan poikkimurtuma, vasemman ranteen ja kyynärvarren alueelle voimakasta punoitusta ja mustelmia sekä oikean ranteen ja kyynärvarren alueelle mustelmia ja voimakasta punoitusta sekä käden murtumakohtaan halkaisijaltaan kahdeksan senttimetrin kokoinen turvonnut alue. Käännettävän mattoveitsen viillosta ja

pistosta aiheutui B:lle kasvoihin, vasempaan poskeen korvasta suun suuntaan mitoiltaan kahdeksan senttimetriä pitkä ja kolme senttimetriä syvä haava sekä oikean lapaluun yläreunan läheisyyteen horisontaalinen, mitoiltaan noin 1,5 senttimetrin levyinen ja neljä senttimetriä syvä haava. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

B vaati A:lta korvauksena kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 10 000 euroa, kosmeettisesta haitasta 25 000 euroa sekä kärsimyksestä 4000 euroa. B perusteli vaatimuksiaan sillä, että hän oli ollut sairaalahoidossa vajaan viikon ajan, jossa hänelle tehtiin haavojen ompelemisen lisäksi mm. kyynärvarren murtuman operointi leikkauksella. Kokonaisvaatimusta perusteltiin mm. vammojen lukumäärällä. Kosmeettisen haitan vaatimus perustui siihen, että B:lle jää kasvoihin selvästi erottuva ja kasvonpiirteitä vääristävä puukon viillon aiheuttama arpi. Myös ylävartaloon ja kyynärvarteeseen jäävät näkyvät arvet. Vaatimusta perusteltiin muun muassa arpien lukumäärällä. Kärsimysvaatimus perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen muun ruumiillisen koskemattomuuden vakavasta loukkauksesta 700–4000 euroa. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 42; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

A myönsi B:n korvausvaatimukset perusteeltaan. Määrällisesti A myönsi kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta 4000 euroa, kosmeettisesta haitasta 10 000 euroa sekä kärsimyksestä 1500 euroa. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

Käräjäoikeus katsoi perusteluissaan, että B:n kyynärvarren murtuman oli luokiteltava vaikeaksi, posken haava ihonalaiskudoksiin ulottuvaksi ja lapaluun seudun haava siistiksi. Tällöin sovellettavaksi tulivat henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset siististä haavasta 400–1000 euroa, repaleisesta tai ihonalaisiin kudoksiin ulottuvasta haavasta 1000–2000 euroa ja kyynärvarren murtumasta 1000–2500 euroa. Lisäksi B:lle aiheutui runsaasti mustelmia ja turvotusta. Käräjäoikeus katsoi, että oikeudenmukainen korvaus oli 7000 euroa ottaen huomioon vammojen kokonaisuus. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 2, 14; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

Käräjäoikeus luokitteli B:n kasvoarven huomiota herättäväksi. Käräjäoikeus katsoi myös, että B:n lapaluun seudun arpi oli erottuva ja kyynärvarren leikka-

uksesta aiheutunut arpi selvästi erottuva. Käräjäoikeus katsoi, että kyynärvarren arven sijainti oli sellainen, että se oli helposti ulkopuolisen havaittavissa. Lapaluun seudun arpi on havaittavissa erityisesti kesäaikaan. Sovellettavaksi tulivat henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset huomiota herättävästä kasvoarvesta 6000–15 000 euroa, erottuvasta vartalon arvesta 300–800 euroa ja selvästi erottuvasta vartalon arvesta 800–2000 euroa. Ottaen huomioon arprien lukumäärä, sijainti ja huomiota herättävyys, käräjäoikeus katsoi, että kohtuullinen ja oikeudenmukainen korvaus oli 15 000 euroa. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 34; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

Käräjäoikeus katsoi, että A kohdisti B:hen voimakasta väkivaltaa kahdella eri tekovälineellä aiheuttaen vakavia vammoja. Teko osoitti ilmeistä piittaamattomuutta B:n terveydestä ja ihmisarvosta. Se oli omiaan aiheuttamaan B:lle vakavaa pelkoa terveyden vaarantamisesta sekä ahdistusta. Käräjäoikeus arvioi, että kohtuullinen ja oikeudenmukainen korvaus loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä oli 4000 euroa. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

A velvoitettiin korvaamaan B:lle kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 7000 euroa, kosmeettisesta haitasta 15 000 euroa sekä kärsimyksestä 4000 euroa eli yhteensä 26 000 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.)

9.3 Miesten ja naisten välinen väkivalta

9.3.1 Parisuhdeväkivalta

Vuoden 2014 törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa tuli selvästi esille asianosaisten parisuhde. Kahdessa niissä vastaajana oli nainen. Ensimmäisessä jutussa asianomistajalla ei ollut yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Siinä A oli lyönyt miesystävänsä B:tä 14 senttimetrin terällä varustetulla keittiöveitsellä vasempaan olkapäähän, johon aiheutui noin 10 senttimetriä syvä ja suoraan taaksepäin olkaluun alle suuntautunut haava. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/700.)

Toisessa pahoinpitelyssä A oli käynyt käsiksi miesystävänsä B:hen ja oli yrittänyt lyödä tätä. Tämän jälkeen A oli heittänyt hedelmäveitsen B:tä kohti sillä

kuitenkaan osumatta tähän. Lopuksi A oli lyönyt voimakkaasti B:tä pitkäteräisellä keittiöveitsellä oikeaan olkavarteeseen. Pahoinpitelystä aiheutui B:lle oikeaan haislihakseeseen ompeleita vaatinut noin neljän senttimetrin pituinen ja luumun asti ulottunut viiltohaava. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1614.)

B vaati A:lta korvauksena kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 1000 euroa, kärsimyksestä 1000 euroa ja pysyvästä haitasta 800 euroa eli yhteensä 2800 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. B perusteli vaatimuksiaan sillä, että hänelle oli aiheutunut teräaseen iskusta syvä haava, joka vaati ompeleita. B:n käsivarsi oli ollut kipeä pitkän aikaa. A loukkasi vakavasti B:n ruumiillista koskemattomuutta. Käsivarteen jäi arpi, joka erottuu muusta ihosta ja aiheuttaa osittain myös lihaksen epämuotoisuutta. A myönsi B:n korvausvaatimukset oikeiksi. Käräjäoikeus hyväksyi B:n vaatimat korvausvaatimukset vaaditun mukaisesti, sillä se ei pitänyt niitä kohtuuttomina. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1614)

Kolmannessa jutussa A:ta syytettiin törkeään pahoinpitelyn lisäksi avovaimonsa tapon yrityksestä. A oli lyönyt avovaimoaan B:tä nyrkillä ainakin kaksi kertaa kasvojen vasemmalle puolelle, repinyt B:tä nilkasta sängyltä lattialle, vääntänyt B:tä päästä ja pitänyt B:tä paikallaan niin, ettei tämä ollut päässyt liikkumaan. B:n päästyä ylös A oli jatkanut väkivallan käyttöä potkimalla ja lyömällä B:tä eri puolille kehoa sekä ottamalla B:tä tukasta kiinni ja A oli potkaissut B:tä polvellaan päähän otsan seudulle. Tämän jälkeen A oli käskenyt B:n suihkuun, jossa A oli jatkanut väkivallan käyttöä B:tä kohtaan tönäisemällä tämän nurin, lyömällä ja potkimalla B:tä sekä repimällä tätä hiuksista. Kun B oli tullut pois kylpyhuoneesta, A oli uhkaillut tätä hedelmäveitsellä, painanut veitsellä B:tä reidestä sekä sivellyt uhkailutarkoituksessa veitsen terällä B:tä kasvoista. Tämän jälkeen A oli paininut B:n kanssa asunnon lattialla ja kuristanut siinä yhteydessä B:tä toisella käsivarrellaan ja uhannut tätä veitsellä. Seuraavasta teosta syyttäjä syytti A:ta tapon yrityksestä, mutta käräjäoikeus hylkäsi syytteen. Syyttäjän mukaan A oli yrittänyt tahallaan tappaa B:n tarttumalla tätä nilkoista kiinni, nostamalla tämän nilkoista kiinni pitämällä parvekkeen kaiteen yli ja pudottamalla sitten B:n kehon yläosa edellä 4,5 metrin korkeudella sijaitsevan asunnon parvekkeelta maahan. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

Näiden kaikkien tekojen seurauksena B:lle aiheutui kipua sekä ilmarinta, useita lantion alueen luiden murtumia, oikean kyynärvarren murtuma, vasemman

silmän ympäristöön turvotusta ja ruhjeita, vasemmalle polveen kolmen senttimetrin pituinen viiltohaava, oikeaan polveen aristusta ja ruhjeita, päähän kuhmuja, kaulan turvotusta, kasvoihin ruhjeita sekä huulen turpoaminen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

B vaati A:lta korvauksena sairaanhoitokuluista ja lääkkeistä 1161,92 euroa, tilapäisestä haitasta 15 000 euroa, pysyvästä kosmeettisesta haitasta 5000 euroa, kärsimyksestä 5000 euroa sekä esinevahingoista ja siivouskuluista 2040 euroa eli yhteensä 28 201,92 euroa viivästyskorkeineen rikoksen tekopäivästä lukien. B kertoi sairaanhoitokulujen ja lääkkeiden summan sisältävän sairaalaja kuljetusmaksut 739,70 euroa, lääkärinlausunnon lunastuksen 36,20 euroa, lääkkeet 143,52 euroa sekä gynekologisen tarkastuksen tutkimuksineen 242,50 euroa. Tilapäistä haittaa B perusteli sillä, että hän joutui olemaan vuodelevossa ennen leikkauksia ja niiden jälkeen yhteensä kolme viikkoa. B joutui käyttämään pyörätuolia reilun kuukauden ja kyynärsauvoja lähes kuukauden ajan. Vammat aiheuttivat huomattavan suurta kipua. Pysyvän kosmeettisen haitan vaatimus perustui siihen, että B:n oikeaan käteen jäi murtuman korjausleikkauksesta huomiota herättävä arpi. B oli myös asiakaspalvelutyössä. Lantioleikkauksesta jäi arvet selkään ja vatsaan, jotka näkyvät erityisesti kesäaikaan ja rajoittavat B:n pukeutumista. Kärsimyskorvauksen suuruutta perusteltiin sillä, että B:hen kohdistettiin pitkäkestoista, voimakasta ja moninaista väkivaltaa, joka uhkasi B:n henkeä ja saattoi B:n vakan, elinikäisen vammautumisen vaaraan. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

A kiisti sairaanhoitokulujen määrän perusteeltaan, sillä ne olivat syntyneet parvekkeelta pudottautumisen johdosta. A myönsi sairaanhoitokulut määrältään, mikäli hänet tuomittaisi syytteiden mukaisesti törkeästä pahoinpitelystä ja tapon yrityksestä. A myönsi tilapäisen haitan vaatimuksen 500 euron määräisenä tunnustamansa menettelyyn eli pahoinpitelyyn perustuvana. Määrällisesti A myönsi 10 000 euroa, jos hänet tuomittaisi syytteiden mukaisesti. Pysyvän kosmeettisen haitan A kiisti perusteeltaan, mutta myönsi 3000 euroa, mikäli hänet tuomitaan syytteiden mukaisesti. A kiisti niin ikään kärsimyskorvausvaatimuksen perusteeltaan, mutta myönsi 3000 euroa, mikäli hänet tuomittaisi syytteiden mukaisesti. Esinevahingot A kiisti perusteeltaan. A kertoi, että vahingot olivat aiheutuneet yhtäläillä B:n omasta menettelystä, ja tavarat olivat vereentyneet pääosin A:n verestä. Määrällisesti A myönsi vuoteen, pe-

tauspatjan, untuvatäkin ja siivousskulujen osalta puolet vaadituista määristä ja muilta osin vaaditut määrät. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

Käräjäoikeus katsoi, että A oli velvollinen korvaamaan B:lle ne kulut, jotka olivat syy-yhteydessä A:n menettelyyn. Tällaisiksi kuluiksi käräjäoikeus katsoi lääkärinlausunnosta aiheutuneen kulun ja sen osan sairaalamaksuista ja lääkekuluista, jotka voitiin arvioida syntyneen pahoinpitelyn seurauksena ilman putoamista. Käräjäoikeus arvioi sairaala- ja lääkekulujen määräksi 221 euroa. Muilta osin korvausvaatimukset hylättiin, sillä käräjäoikeus ei voinut tutkia, oliko A korvausvastuussa muista sairaanhoidosta syntyneistä vahingoista jollakin muulla perusteella kuin tapon yrityksen mukaisen menettelyn perusteella. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

Tilapäisen haitan määräksi käräjäoikeus arvioi 3000 euroa, joka perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen kyynärvarren murtumasta. Murtuma vaati leikkaushoitoa ja korvausvastuun piiriin kuuluvista vammoista aiheutui merkittävää kipua ja särkyä sekä myös tilapäistä kosmeettista haittaa. Suositus tällaisesta vammasta on 1000–2500 euroa (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 14). Muilta osin korvausvaatimus hylättiin. Käräjäoikeus arvioi pysyvän kosmeettisen haitan määräksi 4000 euroa, joka perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen huomiota herättävästä arvesta 2000–8000 euroa (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 35). Käräjäoikeus perusteli summaa sillä, että murtuman leikkauksesta jäi arpi, joka on huomiota herättävä ja erottuu selvästi muusta ihosta. Se oli myös noin 11,5 senttimetriä pitkä ja näkyvällä paikalla kyynärvarressa. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

Kärsimyskorvauksen määräksi käräjäoikeus arvioi 2000 euroa, joka perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen muun ruumiillisen koskemattomuuden vakavaan loukkaukseen. Suosituksen suuruus on 700–4000 euroa (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 42). Käräjäoikeus perusteli korvausta sillä, ettei teko ollut törkeänä pahoinpitelynä erityisen vakava, mutta toisaalta siihen liittyi kärsimystä lisääviä piirteitä. Pahoinpitely oli pitkäkestoista, monimuotoista ja siihen liittyi erityistä nöyryyttämistä sekä teräaseella tehdyllä vielä vakavammalla väkivallalla uhkaamista. Lisäksi B joutui tämän vakavan henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaamisen kohteeksi kotonaan. Käräjäoikeus arvioi vereentyneistä tai muutoin vahingoit-

tuneesta irtaimistosta ja asunnon siivouskuluista aiheutuneet vahingot 1300 euron arvoisiksi. Käräjäoikeus käytti arvioinnissaan esineiden käypää arvoa. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

A velvoitettiin korvaamaan B:lle sairaanhoitokuluista ja lääkkeistä 257,20 euroa, tilapäisestä haitasta 3000 euroa, pysyvistä kosmeettisista haitasta 4000 euroa, kärsimyksestä 2000 euroa sekä esinevahingoista ja siivouskuluista 1300 euroa eli yhteensä 10557,20 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.)

9.3.2 Muut

Muissa kolmessa naisten ja miesten välisissä törkeissä pahoinpitelyissä parisuhdetilanne ei tullut selkeästi esille. Kahdessa pahoinpitelyssä vastaajana oli nainen. Ensimmäisessä jutussa A oli lyönyt B:tä yllättäen ilman riitaa veitsellä oikeaan reiteen aiheuttaen ompeleita vaatineen noin kolmen senttimetrin pituisen ja noin 2,5 senttimetriä syvän haavan. B vaati A:lta korvauksia kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 800 euroa perustellen vaatimustaan henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksella siististä haavasta, joka on 300–800 euroa. B perusteli 800 euron vaatimusta haavan pituudella ja syvyydellä. Kosmeettisesta haitasta B vaati 500 euroa. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositus erottuvasta vartalon arvesta on 300–800 euroa. Kärsimyskorvaus 2000 euroa perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositusten 101 §:ään muun ruumiillisen koskemattomuuden vakavaan loukkaamiseen, josta suositeltu korvaus on 700–3500 euroa. B vaati A:ta korvaamaan yhteensä 3300 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2011, 2, 31, 39; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/409.)

A myönsi kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta sekä kosmeettisesta haitasta vaaditut korvaukset oikeaksi. Henkisestä kärsimyksestä A myönsi määrältään ja perusteeltaan oikeaksi 1000 e. Käräjäoikeus katsoi, että kotonaan kotirauhan piirissä puukotetuksi tullee B:lle aiheutui korvattavaa kärsimystä, mutta B ei kertonut käräjäoikeudessa, millä tavoin tämä olisi teosta kärsinyt ja miten se oli tähän vaikuttanut. Käräjäoikeus totesi, että enemmän selvityksen

puuttuessa B oli oikeutettu 1000 euroa kärsimyskorvaukseen. A veloitettiin lisäksi korvaamaan B:lle kosmeettisesta haitasta 500 euroa sekä kivusta särystä ja tilapäisestä haitasta 800 euroa eli yhteensä 2300 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/409.)

Toisessa jutussa, jossa tekijänä oli myös nainen, A oli lyönyt yksityisasunnossa B:tä kerran leipäveitsellä selkään. Veitsen iskun seurauksena B:n yläselkään aiheutui 1,5 senttimetrin läpimittainen ja viiden senttimetrin syvyyteen lihaksen sisälle ja keuhkoon asti ulottunut haavakanava, verenvuotoa keuhkopussiin ja huomattava verenpaineen lasku vuodon seurauksena. B vaati A:ta korvaamaan hänelle kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 2000 euroa, henkisestä kärsimyksestä 1000 euroa sekä kosmeettisesta haitasta 400 euroa eli yhteensä 3400 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1850.)

A myönsi kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta vaaditun määrän kokonaan. Henkisen kärsimyksen osalta A myönsi 700 euroa ja kosmeettisesta haitasta 50 euroa. Käräjäoikeus katsoi, että kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta vaadittu korvaus on perusteen ja määrän osalta riidaton. Loukkauksen aiheuttama kärsimyksen peruste oli myös riidaton, ja käräjäoikeus katsoi, että kohtuullinen ja oikeudenmukainen korvauksen määrä oli B:n vaatima 1000 euroa. Kosmeettisesta haitasta vaadittu korvaus oli niin ikään perusteen osalta riidaton. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että kohtuullinen ja oikeudenmukainen korvauksen määrä oli A:n myöntämä 50 euroa. A siis veloitettiin korvaamaan B:lle kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 2000 euroa, henkisestä kärsimyksestä 1000 euroa sekä kosmeettisesta haitasta 50 euroa eli yhteensä 3050 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1850.)

Kolmannessa jutussa mies oli pahoinpidellyt naista. Tässä pahoinpitelyssä A oli lyönyt keskinäisen suusanallisen riidan yhteydessä B:tä vasempaan olkavarteeseen hartialihaksen ja ojentajalihaksen seutuun noin yhdeksän senttimetrin pituisella terällä varustetulla veitsellä. Pahoinpitelystä aiheutui B:lle vasempaan olkavarteeseen 2,5-3 senttimetrin pituinen pystysuora ja noin seitsemän senttimetriä syvä verta vuotava haava, mikä suljettiin kolmessa kerroksessa ompelein. B vaati A:lta korvauksena kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta

1500 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. Vaatimus perustui henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukseen repaleisesta tai ihonalaisiin kudoksiin ulottuvasta haavasta, josta suositellaan korvattavaksi 800–2000 euroa. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2011, 2; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2367.)

A myönsi määrällisesti korvausvaatimuksesta 700 euroa. Hän perusteli myöntämänsä määrää sillä, että lääkärinlausunnon mukaan haava oli ollut siisti, eikä siinä ollut merkittäviä ihonalaisen kudoksen vaurioita. B:n mukaan haavan paraneminen kesti noin kuukauden, minkä ajan hän joutui syömään särkylääkkeitä. Käräjäoikeus katsoi, että B:n vaatima 1500 euron korvaus vastaa vammasta aiheutunutta tilapäistä haittaa. Tuomio ei ole lainvoimainen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2367.)

9.4 Perheen sisäinen väkivalta

Yksi saapuneista haastehakemuksista koski perheen sisäistä väkivaltaa. A, joka oli B:n aviomiehen lapsi, oli lyönyt B:tä lukuisia kertoja puukapulalla päähän ja eri puolille vartaloa ja viiltänyt B:tä veitsellä poskeen. Pahoinpitelystä aiheutui B:lle viisi kappaletta noin 3-5 senttimetrin pituisia haavoja päällel, kaksi noin yhden senttimetrin pituista haavaa niskan ja kaulan alueelle, huulen halkaiseva haava ylähuuleen, syvätkö noin kahden senttimetrin pituinen haava leukaan, noin viiden senttimetrin pituinen haava vasempaan poskeen, noin yhden senttimetrin pituinen haava rintakehän yläosaan sekä haavoja oikean käden etusormen tyveen. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.)

B:n yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset olivat kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 4500 euroa, pysyvistä kosmeettisista haitasta 4300 euroa, kärsimyksistä 3500 euroa, vereentyneistä vaatteista, vuodevaatteista, matoista ja patjasta yhteensä 1000 euroa, pesulalaskusta 60 euroa, kirjoituspöydästä 100 euroa, vereentyneiden seinien maalauksesta ja maaleista 100 euroa sekä siivouskuluista 150 euroa eli yhteensä 13 710 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.)

A myönsi B:n korvausvaatimuksen kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta perusteeltaan oikeaksi, mutta katsoi, että kohtuullinen korvaus oli 1000 euroa. Pysyvän haitan osalta A katsoi, että sitä oli vielä liian ennenaikaista ar-

vioida. A kertoi, että kosmeettisen tilapäisen haitan korvaus sisältyi kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta myönnettyyn korvaukseen. Pysyvän kosmeettisen haitan osalta A lausui, että sen tulisi olla alhainen ja henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksen 71.1. mukainen. Suositus koskee lähes huomaamatonta kasvoarpea, josta suositeltu korvaus on 100–300 euroa. Kärsimyskorvauksen osalta A katsoi, ettei B:llä ole siihen oikeutta, jos hänet tuomitaan perusmuotoisesta pahoinpitelystä. Mikäli A:n syyksi luettaisiin törkeä pahoinpitely, kärsimyskorvauksen määräksi A katsoi 1000 euroa. A myönsi B:n vaatimukset vereentyneistä vaatteista, vuodevaatteista, matosta ja patjasta sekä pesulalaskusta perusteiltaan ja määrältään oikeiksi. Kirjoituspöydän osalta A kiisti vaatimuksen perusteeltaan ja määrältään. A:n mukaan pöytä oli vain vereentynyt ja oli puhdistettavissa. Myös maalien ja maalauksen osalta A kiisti vaatimuksen perusteeltaan ja määrältään. Hänen mielestään oli epäselvää, kenelle kustannus oli aiheutunut. A myös vaati, että korvauksia sovitellaan ja niitä kohtuullistetaan vahingonkorvauslain 2. luvun 3. §:n nojalla kolmanneksen. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2011, 31; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.)

Käräjäoikeus katsoi, että B:lle tapahtumasta aiheutuneet vammat olivat haavoja, joita jouduttiin osittain ompelemaan ja jotka lääkärinlausunnon mukaan parantuivat kahden viikon sisällä tapahtumasta. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan mukainen korvaus tämän tyyppisestä kudosisvammasta on 300–800 euroa. Tässä tapauksessa haavoja oli useita. Tilapäistä haittaa aiheutui haavoista, jotka näkyivät ja olivat helposti muiden havaittavissa. Käräjäoikeus katsoi kohtuulliseksi korvaukseksi 2000 euroa. Käräjäoikeus kertoi perusteluissaan jättävänsä tutkimatta pysyvän kosmeettisen haitan, sillä sen arvioiminen oli vielä ennenaikaista. Kärsimyskorvauksen kohtuulliseksi summaksi katsottiin 2000 euroa. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosittelema korvaus tästä on 700–3500 euroa. Kirjoituspöydän osalta käräjäoikeus totesi, ettei aiheutuneelle vahingolle ollut riittävää näyttöä ja hylkäsi vaatimuksen. Käräjäoikeus piti vaatimusta maaleista ja maalauksesta sekä siivouskuluista perusteltuina. Kohtuullinen korvaus maaleista ja maalaamisesta oli 50 euroa ja siivouksesta 100 euroa. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2011, 2, 31, 39; Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.)

Käräjäoikeus kohtuullisti korvauksia A:n syyntakeettoman tilan takia. Vahingonkorvauslain 2 §:n 3. momentin mukaan mielisairas, vajaamielinen tai sie-

luntoiminnaltaan häiriintynyt on velvollinen korvaamaan aiheuttamastaan vahingosta määrän, joka hänen tilaansa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi. B:lle aiheutuneet vahingot parantuivat varsin pian. A oli vähän ennen pahoinpitelyä täyttänyt 18 vuotta. Ikä ja A:n syntyakeeton tila huomioiden, kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja kärsimyksestä arvioitujen korvausten kohtuulliseksi korvattavaksi määräksi todettiin $\frac{3}{4}$. Muilta osin korvauksia ei kohtuullistettu. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.)

Käräjäoikeus tuomitsi A:n maksamaan B:lle korvauksena kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta 1500 euroa, kärsimyksestä 1500 euroa, vereentyneistä vaatteista, vuodevaatteista, matoista, patjasta ja pesulalaskusta 1060 euroa, vereentyneiden seinien maalauksesta ja maaleista 50 euroa sekä siivouskuiluista 100 euroa, eli yhteensä 4210 euroa viivästyskorkoineen rikoksen tekopäivästä lukien. (Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.)

10 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI JA LUOTETTAVUUS

Huomasin oikeustapauksia tutkiessani, että osassa rikosjutuissa oli käytetty henkilövahinkoasian neuvottelukunnan toisen painoksen suosituksia vuodelta 2011 ja osassa kolmannen painoksen suosituksia vuodelta 2014. Kolmas painos ilmestyi syksyllä 2014, joten vuoden lopulla tuomituissa törkeissä pahoinpitelyissä oli sovellettu uusinta painosta. Tutkimistani rikosjutuista vain kahdessa käräjätuomari oli käyttänyt apunaan vuoden 2014 painosta. Vertailin, miten yleisimmin sovelletut suositukset erosivat toisessa ja kolmannessa painoksessa, eivätkä erot olleet merkittäviä. Esimerkiksi muun ruumiillisen koskemattomuuden vakavasta loukkauksesta suositeltiin toisessa painoksessa 700–3500 euroa ja kolmannessa painoksessa 700–4000 euroa. (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2011, 39; Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia 2014, 42.)

Vain yhdessä tutkimassani tapauksessa asianomistajalla ei ollut yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia vastaajaa kohtaan. Kivusta, särystä ja tilapäisestä haitasta vaadittiin eniten korvauksia, niin kuin käräjätuomarit A ja B toteivat. Seuraavaksi yleisin korvausvaatimus oli asianomistajan vaatimus louk-

kauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Huomasin oikeustapauksia tutkiessani, että kärsimyskorvauksen saaminen edellyttää, että pahoinpitely on ollut erityisen loukkaava henkilökohtaista koskemattomuutta tai ihmisarvoa kohtaan. Pelkkä lyöminen ja potkiminen eivät oikeuta kärsimyskorvauksen saamiseen esimerkiksi tapauksessa R 14/838. Sen jälkeen tulivat korvaukset esinevahingoista ja erilaisista kuluista, joita olivat esimerkiksi lääkekulut ja sairaalamaksut. Kosmeettisesta haitasta vaadittiin enemmän korvauksia kuin pysyvästä haitasta. Ansionmenetyksestä vaadittiin korvausta vain yhdessä tapauksessa. (Taulukko 1.) Käräjätuomari B kertoi, että asianomistajan tulee ensin hakea korvauksia kansaneläkelaitokselta, ja jos hän saa kielteisen vastauksen sieltä, hän voi vaatia niitä vastaajalta. Työsuhteessa sairausloma-ajalta saa täyttä palkkaa, ja käräjätuomari B sanoi, että usein ansionmenetyksestä korvausta vaativat yrittäjät. Tutkimassani jutussa R 14/1660 asianomistaja oli yrittäjä. (Käräjätuomari B, 2015.)

Asianomistajan korvausvaatimukset ja käräjäoikeuden tuomio eivät eroa merkittävästi toisistaan. Eroa syntyy silloin, kun asianomistajan korvausvaatimukset nousevat useimpiin tuhansiin euroihin. Molemmat käräjätuomarit olivat sitä mieltä, että asianomistajien korvausvaatimukset ovat realistisia. Tutkimukseni tukee käräjätuomareiden näkemystä, sillä vain muutamassa tapauksessa käräjäoikeus oli päätenyt alentamaan asianomistajan vaatimuksia. (Käräjätuomari A ja B, 2015; Taulukko 1.) Uskon, että tähän vaikuttaa myös korvausten vakiintunut taso. Käräjätuomarit ja avustajat käyttävät apunaan samoja lähteitä kuten henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. Törkeissä pahoinpitelyissä asianomistajalla on usein avustaja, joka tuntee vahingonkorvauskäytännön, jolloin eroja ei juuri synny. Vahingonkorvauksia tuomitessaan käräjäoikeus perusteli näkemyksiään henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksilla ja asianomistajan esittämällä näytöllä.

Taulukko 1. Yhteenvedo asianomistajien yksityisoikeudellisista korvausvaatimuksista.

		Kipu, särky ja tilapäi- nen hait- ta	Pysyvä haitta	Kos- meetti- nen hait- ta	Kärsimys	Kulut	Esineva- hingot	Ansion- menetys	Yhteen- sä
Miesten keskinäinen väkivalta									
R 14/40	vaadittu	1650	–	1500	2000	–	50	–	5200
	velvoitettu	1650	–	1500	2000	–	50	–	5200
R 13/1621	vaadittu	1700	–	–	2000	205,85	234	–	4139,85
	velvoitettu	1700	–	–	2000	205,85	234	–	4139,85
R 14/838	vaadittu	200	200	–	–	600	–	–	1000
	velvoitettu	200	0	–	–	600	–	–	800
R 14/855	vaadittu	250	2500	–	–	–	–	–	2750
	velvoitettu	250	0	–	–	–	–	–	250
R 14/1660	vaadittu	800	–	–	–	105,42	80	3832,40	4817,82
	velvoitettu	800	–	–	–	105,42	80	1916,20	2901,62
Naisten keskinäinen väkivalta									
R 14/2383	vaadittu	10000	–	25000	4000	–	–	–	39000
	velvoitettu	7000	–	15000	4000	–	–	–	26000
Naisten ja miesten välinen väkivalta									
Parisuhdeväkivalta									
R 14/700	vaadittu	–	–	–	–	–	–	–	–
	velvoitettu	–	–	–	–	–	–	–	–
R 14/1614	vaadittu	1000	800	–	1000	–	–	–	2800
	velvoitettu	1000	800	–	1000	–	–	–	2800
R 14/2257	vaadittu	15000	–	5000	5000	1161,92	2040	–	28201,92
	velvoitettu	3000	–	4000	2000	257,20	1300	–	10557,20
Muut									
R 14/409	vaadittu	800	–	500	2000	–	–	–	3300
	velvoitettu	800	–	500	1000	–	–	–	2300
R 14/1850	vaadittu	2000	–	400	1000	–	–	–	3400
	velvoitettu	2000	–	50	1000	–	–	–	3050
R 14/2367	vaadittu	1500	–	–	–	–	–	–	1500
	velvoitettu	1500	–	–	–	–	–	–	1500

		Kipu, särky ja tilapäi- nen hait- ta	Pysyvä haitta	Kos- meetti- nen hait- ta	Kärsimys	Kulut	Esineva- hingot	Ansion- menetys	Yhteen- sä
Perheen sisäinen väkivalta									
R 14/475	vaadittu	4500	–	4300	3500	–	1410	–	13710
	velvoitettu	1500	–	0	1500	–	1210	–	4210

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteenani oli tutkia vahingonkorvausten tasoa ja perusteita Päijät-Hämeen käräjäoikeuden ratkaisemissa törkeissä pahoinpitelyissä ja sitä, eroavatko asianomistajien ja käräjäoikeuden näkemykset vahingonkorvauksista toisistaan. Halusin myös selvittää, onko käräjätuomareiden vaikea arvioida vahingonkorvauksia. Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että asianomistajien vaatimukset ja käräjäoikeuden näkemykset eivät eroa merkittävästi toisistaan. Eroa syntyy silloin, kun asianomistajan korvausvaatimukset nousevat tuhansiin ja jopa kymmeneen tuhansiin euroihin. Molemmat käräjätuomarit kertoivat, että eroja syntyy myös silloin, kun asianomistajalla ei ole avustajaa. Oman käsitykseni ja käräjätuomareiden kertoman perusteella erot johtuvat siitä, että avustajalla on käsitys vahingonkorvausten tasosta ja siitä, miten ne tulee esittää. Lisäksi avustajat käyttävät apunaan samoja lähteitä kuin käräjätuomarit. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemän tutkimuksen mukaan asianomistajat eivät olleet tietoisia vallitsevasta vahingonkorvausten tasosta, kun vaatimusten esittäminen oli heille ajankohtaista. Tämän takia asianomistajien itse laatimat korvausvaatimukset saattavat olla liian suuria tai liian pieniä vallitsevaan vahingonkorvausten tasoon nähden.

Vahingonkorvausten määrää arvioitaessa käräjätuomari ottaa huomioon asianomistajan kertomuksen ja hänen esittämän näytön esimerkiksi lääkärinlausunnot, henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset, korkeimman oikeuden ratkaisut, hallituksen esitykset sekä vahingonkorvauslain. Molemmat käräjätuomarit olivat sitä mieltä, että vahinkoja, joista asianomistajalla on esittää kuitti, on helpointa arvioida ja vaikeinta on arvioida inhimillistä kärsimystä. Käräjätuomarit totesivat, että henkilövahingon tapahtuessa asianomistajan olisi järkevää käydä lääkärissä näyttämässä vammojaan, vaikka vammat olisivat

vähäiset. Lääkärinlausunto on luotettava lähde korvauksia arvioitaessa ja se tukee tarvittaessa asianomistajan kertomusta. Virtanen (2011, 374) kertoo korvattavan vahingon olevan tavallisesti pitkälti tosiasiakysymys. Tämä tarkoittaa sitä, että vahinkoa kärsineen on osoitettava, minkälaista vahinkoa ja miten paljon hän on kärsinyt. Käräjätuomari A kertoi, että käräjätuomarilla ei ole intressejä kyseenalaistaa asianomistajan kertomusta, sillä asianomistajan on puhuttava totta. Loppujen lopuksi vahinkojen toteennäyttäminen on asianomistajan vastuulla. Mitä paremmin asianomistaja pystyy osoittamaan kärsimänsä vahingon sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on saada vaatimansa korvaus.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemän tutkimuksen mukaan lähes puolet asianomistajista oli tyytymättömiä vahingonkorvausten määrään ja lähes neljäkymmentä prosenttia oli melko tyytymättömiä tai erittäin tyytymättömiä saamaansa tietoon. Haastattelemani käräjätuomarit olivat myös huolissaan siitä, etteivät asianomistajat välttämättä koskaan saa kaikkia heille kuuluvia korvauksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemä tutkimus tukee tätä seikkaa. Vain noin joka viides asianomistaja oli saanut täyden korvauksen rikoksen tekijältä. Yli puolet asianomistajista oli jäänyt kokonaan ilman korvausta ja 13 prosenttia oli saanut osittaisen korvauksen. Tutkimuksen mukaan monet rikoksen uhrin myös pitivät vahingonkorvausjärjestelmää monimutkaisena eivätkä kaikki tieneet sitä, että heidän olisi itse pitänyt olla aktiivisia korvausten perimisessä rikosentekijältä. Käräjätuomari A totesikin, että vahingonkorvausjärjestelmässämme kaikki vastuu vahingonkorvausten saamisesta on asianomistajalla. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että vahingonkorvausjärjestelmässämme olisi parantamisen varaa.

Mielestäni vahingonkorvaukset ovat osittain liian matalia. Erityisesti pysyvän haitan osalta vahingonkorvaukset ovat mielestäni liian kattamattomat. Vahingonkorvausten tarkoitus on saattaa asianomistaja siihen asemaan, jossa hän olisi ilman vahinkotapahtumaa. Korvaukset pysyvistä haitoista eivät mielestäni riitä kattamaan kaikkea asianomistajan vahinkoa. Esimerkiksi pysyvän aivovamman saanut asianomistaja ei välttämättä koskaan saavuta samanlaista elintasoja korvauksista huolimatta, kuin millainen elintaso hänellä olisi ilman vahinkotapahtumaa. Korvaukset myös mitataan rahassa, eikä kaikkia vahinkoja voida korvata rahalla, sillä korvaukset eivät esimerkiksi tuo kuollutta läheistä takaisin tai palauta asianomistajan mahdollisesti vaurioitunutta aivotoimintaa

normaaliksi. Vahingonkorvausten määrien nostaminen ei kuitenkaan mielestäni ratkaisisi ongelmaa eikä vaikuttaisi asianomistajan asemaan juuri ollenkaan, sillä nykyisiä vahingonkorvauksiakaan ei saada perittyä vastaajalta.

Käräjätuomari A:n ehdotus vahingonkorvausjärjestelmän muuttamisesta samantapaiseksi kuin nykyinen liikennevakuutusjärjestelmä on, kuulosti mielenkiintoiselta ja melko järkevältä ajatukselta erityisesti asianomistajan kannalta. Tällöin asianomistaja ilmoittaisi suoraan valtiolle, millaista vahinkoa on kärsinyt ja saisi rahat välittömästi itselleen. Korvauksia varten asianomistaja esittäisi esimerkiksi kuitteja vammanhoidosta ja muista kuluista. Tämänkaltaisen järjestelmä sopisi lieviin rikoksiin, joissa vahingonkorvaukset koostuvat pääosin vammojen hoidosta johtuvista kuluista, jotka ovat helposti toteennäytettävissä. Vakavammat vahingot jäisi kuitenkin käräjäoikeuden käsiteltäviksi. Tällainen järjestelmä olisi asianomistajan kannalta helpompi kuin nykyinen, sillä asianomistaja voisi unohtaa rikoksen ja saisi varmasti kaikki hänelle kuuluvat korvaukset. Valtio perisi sitten korvaukset vastaajalta. Toisaalta järjestelmä tulisi kalliiksi valtiolle. Budjettiin pitäisi vuosittain varata yhtä paljon rahaa kuin vahingonkorvauksia arvioitaisiin tulevan maksettavaksi. Uskon, että valtio ei saisi kaikkia maksamiaan vahingonkorvauksia perittyä vastaajilta takaisin, jolloin valtio tekisi tappiota.

Vuoden 2016 aikana otetaan käyttöön rikosuhrimaksujärjestelmä, jonka tarkoituksena on vahvistaa rikosuhripalveluiden rahoitusta ja Euroopan unionin niin sanotun rikosuhridirektiivin sisältämiä velvoitteita rikoksen uhreille järjestettävien tukipalveluiden vähimmäistasosta. Tällöin valtion verorahoja säästyy muihin tarkoituksiin, ja rikoksentekijä saa ikään kuin lisärangaistuksen teolle. Rikosuhrimaksun joutuu maksamaan täysi-ikäinen rikoksen tehnyt henkilö, joka tuomitaan rikoksesta, josta ankarin säädetty rangaistus on vankeutta. Jos säädetty maksimirangaistus on enintään kuusi kuukautta vankeutta, maksun suuruus on 40 euroa ja jos säädetty maksimirangaistus on yli kuusi kuukautta vankeutta, maksun suuruus on 60 euroa. Oikeushenkilölle määrättävä maksu on 800 euroa. (Oikeusministeriö.)

Vahingonkorvausten määrien korottaminen ja uusi vahingonkorvausjärjestelmä eivät siis mielestäni parantaisi nykyistä tilannetta. Tuleva rikosuhrimaksujärjestelmä parantaa asianomistajien asemaa jonkin verran. Mielestäni vahingonkorvaukset ovat kuitenkin vastaajan kannalta suuria. Monet vastaajat saat-

tavat todeta, ettei heidän kannata mennä töihin, sillä suurin osa palkasta menisi ulosoton kautta asianomistajan korvausvaatimusten maksamiseen. Tällöin heille itselleen jää saman verran rahaa kuin mitä heille jäisi erilaisista tuista, jolloin syntyy kannustinloukku. Mielestäni sekä asianomistajan että vastaajan aseman parantaminen vaatisi sitä, että asianomistajat tulisivat vaatimuksiinsa niin sanotusti vastaajaa vastaan. Tällä tarkoitan sitä, että jos asianomistajat vaatisivat hiukan vähemmän kuin mitä he esimerkiksi henkilövahinkoasain neuvottelukunnan suositusten mukaan voisivat vaatia, vastaajat eivät välttämättä jäisi kannustinloukkuun. He voisivat mennä töihin ja maksaa kohtuullisen suuria korvauseriä palkastaan asianomistajalle. Parhain tilanne olisi silloin, kun asianomistaja ja vastaaja pystyisivät yhdessä sopimaan kuukausittaisten maksuerien suuruuden. Uskon, että tällaisella menettelyllä yhä useampi asianomistaja saisi hänelle kuuluvat vahingonkorvaukset perittyä.

LÄHTEET

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

HE 167/2003. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helminen, K., Lehtola, K. & Virolainen, P. 2005. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

Hemmo, M. 2005. Vahingonkorvausoikeus. Helsinki: Talentum.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. 2011.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. 2014.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. 4., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Jokela, A. 2012. Oikeudenkäynti 2: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. 3., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Kainulainen, H. & Saarikkomäki, E. 2014. Rikosprosessi väkivaltarikosten uhrien näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 126. Helsinki: National Reserch Institute of Legal Policy. Research Communications. Saatavissa:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152495/126_Kainulainen_Saarikkomaki.pdf?sequence=2 [viitattu 15.10.2015].

Korkein oikeus 2012:74.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeus.fi. Jos joudut rikoksen uhriksi. Saatavissa:

<http://oikeus.fi/fi/index/esitteet/josjoudutrikoksenuhriksi/korvaukset.html> [viitattu 16.10.2015].

Oikeusministeriö. 2015. Rikosuhrimaksu otetaan käyttöön vuoden 2016 aikana. Saatavissa:

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2015/05/rikosuhrimaksuotetaankayttoonvuoden2016aikana.html> [viitattu 6.12.2015].

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 13/1621.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/40.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/409.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/475.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/700.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/838.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/855.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1614.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1660.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/1850.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2257.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2367.

Päijät-Hämeen käräjäoikeus R 14/2383.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Sakari tietojärjestelmä 2015.

Ståhlberg, P. & Karhu, J. 2013. Suomen vahingonkorvausoikeus. 6., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412.

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2013. VKS:2006:3 Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen ajaminen. Saatavissa:

<http://www.vksv.oikeus.fi/fi/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/syyteharkinta/vks20063asianomistajanyksityisoikeudellisenvaatimuksenajaminen.html> [viitattu 16.10.2015].

Virolainen, J. & Pölönen, P. 2004. Rikosprosessioikeus 2: Rikosprosessin osalliset. Helsinki: WSOY.

Virtanen, P. 2011. Vahingonkorvaus: Laki ja käytännöt. Helsinki: Edita.

1. Asianomistajan vaatimukset

- Millaisia korvausvaatimuksia ja niiden perusteita asianomistajat yleensä esittävät
 - ➔ henkilövahingoista
 - kipu, särky ja tilapäinen haitta
 - pysyvä haitta (myös kosmeettinen)
 - kärsimys
 - sairaanhoitokulut
 - ➔ esinevahingoista
 - ➔ varallisuusvahingoista
- Mistä vahingoista asianomistajat useimmiten vaativat korvausta?
 - ➔ yleisimmät vahinkolajit

2. Tuomarin arviointi

- Vahingonkorvausten arviointi – vaikeaa vai helppoa
 - ➔ Vahingonkorvauksen määrä ja perusteet
 - Mitä pitää ottaa huomioon (todistelu yms.)?
- Mistä johtuvat erot vaadittujen ja tuomittujen korvausten välillä?

3. Korvausten taso

- Kattava vai riittämätön